

VAASAN YLIOPISTO
LASKENTATOIMEN JA RAHOITUKSEN YKSIKKÖ

Eppu Helin

VAPAAEHTOINEN TILINTARKASTUS

Kysyntään vaikuttavat tekijät

Laskentatoimen ja rahoituksen
pro gradu -tutkielma

Laskentatoimen ja tilintarkastuksen
maisteriohjelma

VAASA 2018

SISÄLLYSLUETTELO	sivu
1. JOHDANTO	9
1.1. Tutkimusongelma ja rajaus	10
1.2. Tutkielman rakenne	11
2. TILINTARKASTUS	13
2.1. Tilintarkastuksen tavoitteet	13
2.2. Tilintarkastuksen sisältö	15
2.3. Tilintarkastuksen kehitys Suomessa 1995-2018	16
2.4. Pienen yrityksen tilintarkastus	18
2.5. Tilintarkastusmarkkinat Suomessa	20
3. VAPAAEHTOINEN TILINTARKASTUS	23
3.1. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavat tekijät	23
3.1.1. Ulkoistetun taloushallinnon vaikutus	24
3.1.2. Ulkopuolisen rahoituksen vaikutus	25
3.1.3. Yrityksen koon vaikutus	26
3.2. Tilintarkastuksen laatu	26
3.3. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen hyödyt	28
3.3.1. Vaikutus vieraan pääoman kustannuksiin	29
3.3.2. Tilintarkastajan rooli konsulttoijana	30
3.4. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen haitat	32
3.5. Tilintarkastuksen hinnoittelu	34
3.6. Agenttiteorian merkitys tilintarkastukseen	35
3.7. Yhteenveto aiemmista tutkimuksista	38

4. TUTKIELMAN EMPIIRIA	41
4.1. Hypoteesit	41
4.2. Tutkimuksessa käytetty aineisto	43
4.3. Tutkimuksessa käytetyt menetelmät	45
4.4. Logistinen regressioanalyysi	46
5. JOHTOPÄÄTÖKSET TULOKSISTA	52
6. YHTEENVETO	55
LÄHDELUETTELO	58

KUVIO JA TAULUKKOLUETTELO	sivu
Kuvio 1. Tilintarkastusyhteisöjen tilintarkastukset 2015.	21
Kuvio 2. Logistisen regression residuaalit.	51
Taulukko 1. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen ylärajat eurooppalaisissa valtioissa.	19
Taulukko 2. Aineiston jakautuminen.	43
Taulukko 3. Aineiston selittävät tekijät.	43
Taulukko 4. Jaottelu tarkastettuihin ja tarkastamattomiin.	44
Taulukko 5. Logistinen regressioanalyysi.	46
Taulukko 6. Keskinäiset korrelaatiot.	48
Taulukko 7. Hosmerin ja Lemeshown testi.	50
Taulukko 8. Luokittelutaulukko	50

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta**

Tekijä:	Eppu Helin	
Tutkielman nimi:	Vapaaehtoinen tilintarkastus – kysyntään vaikuttavat tekijät	
Ohjaaja:	Tuukka Järvinen	
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri	
Yksikkö:	Laskentatoimi ja tilintarkastus	
Aloitusvuosi:	2014	
Valmistumisvuosi:	2018	Sivumäärä: 66

TIIVISTELMÄ

Vapaaehtoiset tilintarkastukset ovat olleet mahdollisia 1.7.2007 voimaan astuneen lakimuutoksen jälkeen. Tämän jälkeen monet pienet yritykset ovat luopuneet kokonaan tilintarkastuksista, mutta monet yritykset ovat silti suorittaneet vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tämän tutkielman tavoitteena on arvioida eri tekijöitä, jotka vaikuttavat vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään. Tämä tehdään vertaamalla tilintarkastuksen kysyntätekijöitä, haittoja, hyötyjä ja peilaamalla tilintarkastusta agenttiteoriaan.

Tutkielmassa käydään läpi yleisesti tilintarkastuksen teoriaa, vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntätekijöitä, haittoja, hyötyjä ja agenttiteoriaa. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen ja agenttiteorian osuus perustuu lähes kokonaan aiempiin tutkimuksiin, joita aiheista on tehty. Tilintarkastuksen osuus perustuu tilintarkastuskirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin. Tutkielman empiriassa arvioidaan yrityksen koon, rahoituskustannusten ja omavaraisuuden vaikutusta kysyntään.

Tutkielman aineistosta tehdyn logistisen regressioanalyysin tulosten mukaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttaa eniten liikevaihto ja taseen loppusumma. Rahoituskustannusten ja omavaraisuuden vaikutuksista ei saatu riittäviä tuloksia.

AVAINSANAT: Vapaaehtoinen tilintarkastus, tilintarkastus, tilintarkastuksen kysyntä.

1. JOHDANTO

Suomessa on ollut 1.7.2007 alkaen mahdollista luopua tilintarkastuksesta, jos yritys ei ylitä tilintarkastuslain määrittelemiä alarajoja. Suomessa oli tätä ennen ollut pakollista suorittaa tilintarkastus yrityksen koosta riippumatta. Monissa muissa Euroopan unionin maissa oli jo annettu helpotuksia pienemmille yrityksille tilintarkastuksen suhteen, koska niiden suhteellinen taloudellinen rasite on suurempi mikro- ja pienyrityksille. Samaan aikaan luovuttiin myös niin sanotuista maallikkotilintarkastajista, jolloin vain hyväksytyt tilintarkastajat saivat jatkossa suorittaa itsenäisiä tilintarkastuksia. Siirtymäaikaa yrityksille ja tilintarkastajille annettiin neljä vuotta, joka umpeutui heinäkuussa 2011. Tämän jälkeen tilintarkastusrajoissa ei ole tapahtunut muutoksia, mutta alkuvuodesta 2018 Työ- ja elinkeinoministeriö alkoi selvittää tilintarkastusrajojen korottamista (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018b). Tilintarkastusrajojen nostaminen on osa Sujuvoitetaan säädöksiä -hanketta, jonka tavoitteena on vähentää sääntelyä Suomessa ja helpottaa yritysten toimintaa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018). Uudet rajat vastaisivat nykyisiä mikroyrityksärajoja; liikevaihto enintään 700 000 euroa, taseen loppusumma enintään 350 000 euroa ja henkilöstöä enintään 10. Tällaisella muutoksella voisi olla merkittävä vaikutus vapaaehtoisten tilintarkastusten tilanteeseen, koska monien yritysten ei tarvitsisi enää suorittaa pakollista tilintarkastusta (Kauppalehti 2018).

Eurooppalaisissa maissa on yleensä asetettu tietyt rajat, jotka määrittävät tarvitseeko yrityksen suorittaa tilintarkastusta vai ei. Tilintarkastuksista on olemassa myös kevyempiä malleja tietyissä maissa, joissa on mahdollisuus suorittaa tietynlainen varmennus yrityksen tilinpäätöksestä, joka ei kuitenkaan korvaa varsinaista tilintarkastusta. Suomessa vastaava ei ole, mutta lähimpänä verrattavana olisi erityistilintarkastus. Erityistilintarkastuksella on Suomessa varmennusta negatiivisempi kuva, koska se koskee yleensä väärinkäyttöepäilyjä tai konkurssipesiä.

Tilintarkastuksen vapaaehtoisuutta on tutkittu paljon. Tutkimuksia on suoritettu monissa maissa ja erialaisille yrityksille. Lähtökohtana tutkimuksille on yleensä ollut, että minkälaisia hyötyjä yritys vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta saa ja minkälainen yritys suorittaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tilintarkastus

voidaan helposti nähdä pakollisena pahana, joka yrityksen tulee suorittaa. Vapaaehtoisten tilintarkastuksen hyödyistä on kuitenkin saatu sellaisia tuloksia, että kaikkien yritysten ei kannattaisi vältellä sen suorittamista.

1.1. Tutkimusongelma ja rajaus

Tässä tutkielmassa arvioidaan liikevaihdon, taseen loppusumman, omavaraisuuden ja rahoituskustannusten vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään. Aiemmissa tutkimuksissa näiden välille on löydetty selkeitä yhteyksiä. Tutkimukset on suurimmaksi osaksi suoritettu muualla kuin Suomessa, jolloin myös yritysten koot ovat olleet paljon suurempia kuin vastaavien Suomessa. Tutkielmassa perehdytäänkin vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään suomalaisissa yrityksissä, jotta voidaan arvioida pätevätkö muualla havaitut tulokset myös Suomessa. Asiaa on vaikea mitata mikro- ja pienyrityksissä, koska monet vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta saatavat hyödyt voivat olla hyvin vaikeasti laskettavissa kuten agenttikustannukset ja sisäisten järjestelmien kehittymiset tilintarkastuksen seurauksena. Mikro- ja pienyrityksissä laskentajärjestelmät eivät ole niin kehittyneitä kuin suuremmissa yrityksissä, jolloin tilintarkastuksesta saatavaa hyötyä tai siitä aiheutuvaa haittaa on vaikea arvioida. Tutkielman ulkopuolelle jätetään muun muassa ulkoisen taloushallinnon, omistusrakenteen ja valitun tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön vaikutus kysyntään. Tutkielman tuloksia arvioitaessa onkin huomioitava näiden tekijöiden puuttuminen tuloksista. Tulevaisuudessa vastaavat tutkielmat voisivatkin arvioida myös näiden vaikutusta kysyntään.

Tutkielman aineisto koostuu suomalaisten yritysten tilinpäätöksistä vuodelta 2016. Kaikilla yrityksillä on ollut 12 kuukauden tilikausi ja ne ovat kooltaan sellaisia, että niiden ei ole tarvinnut suorittaa pakollista tilintarkastusta. Aineistossa on yrityksiä eri toimialoilta ja sitä on tasoitettu pienentämällä lukujen vaihteluväliä. Yritysten tilinpäätöstietoja analysoidaan logistisella regressioanalyysillä. Tällä tavalla aineistosta saadaan muodostettua todennäköisyys sille, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tuloksien avulla voitaisiin esimerkiksi arvioida, kuinka rajojen nostaminen vaikuttaisi tilintarkastuksen kysyntään tulevaisuudessa.

1.2. Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäisessä osassa käydään yleisesti läpi tilintarkastusta, sen tavoitteita ja tilintarkastuksen sisältöä. Näissä kappaleissa keskitytään Suomen lain, Euroopan unionin ja erilaisten standardien keskeisimpiin vaatimuksiin tilintarkastuksen osalta. Toisessa luvussa käsitellään myös tilintarkastuksen kehitystä nykypäivään keskeisimpien muutosten osalta ja näihin ajaneiden tekijöiden osalta. Luvun lopussa tarkastellaan pienen yrityksen tilintarkastuksen erityispiirteitä ja verrataan vapaaehtoisen tilintarkastuksen rajoja Euroopassa.

Kolmannessa pääluvussa keskitytään vapaaehtoiseen tilintarkastukseen, sen kysyntätekijöihin, tilintarkastuksen laatuun, vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta saataviin hyötyihin ja haittoihin sekä agenttiteorian merkitykseen tilintarkastuksessa. Nämä osuudet ovat tutkielman ydinaiheita ja niissä käsitellään mahdollisimman kattavasti aiempia tutkimuksia ja niiden tuloksia. Näiden teorioiden pohjalta muodostetaan tutkimuksen hypoteesit. Myös tilintarkastuksen hinnoittelua käsitellään kolmannessa luvussa, koska se on myös jokseenkin merkittävä tekijä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa. Sen vaikutus on kuitenkin pienempi kuin muiden tekijöiden, joten hinnoittelua käydään läpi yleisemmällä tasolla.

Neljännessä pääluvussa on tutkielman aineistoanalyysi tilastollisin menetelmin. Tässä kappaleessa käsitellään tutkielman logistista regressioanalyysiä ja alustavia tuloksia. Kappaleessa pyritään käsittelemään merkittävimmät tilastolliset tulokset ja muodostamaan niistä muun muassa vapaaehtoisen tilintarkastuksen odotettu kysyntäarvo.

Viidennessä kappaleessa on saatujen tulosten yhteenveto ja päätelmät näistä tuloksista. Tuloksia myös verrataan aiempiin tutkimuksiin ja katsotaan vastaavatko ne aiemmin saatuja tuloksia.

Kuudes kappale on tutkielman viimeinen kappale ja sisältää koko tutkielman yhteenvedon. Kappaleessa esitetään ajatuksia vapaaehtoisen tilintarkastuksen ja

yleisestikin tilintarkastuksen tulevaisuudesta. Myös mahdollisista
jatkotutkimusideoista annetaan ehdotuksia.

2. TILINTARKASTUS

Tilintarkastuksesta säädetään tilintarkastuslaissa. Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastus sisältää yhteisön ja säätiön tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä hallinnon tarkastuksen. Nämä tilintarkastuksen osa-alueet muodostavat lakisääteisen tilintarkastuksen. Tilintarkastuksen suorittaa tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö. Tehtävän tarkastuksen perusteella tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö antaa tilintarkastuskertomuksen ja muut laissa säädetyt tilintarkastus raportit. (Horsmanheimo & Steiner 2008: 21.)

Kaikkien kirjanpitolain mukaan kirjanpitovelvollisten yhteisöjen ja säätiöiden tulee valita tilintarkastaja, ellei laissa muuta mainita (Horsmanheimo, Kaisanlahti & Steiner 2007: 22). Tilintarkastuksesta vapautumisesta säädetään laissa erikseen. Vuonna 2007 toteutettu tilintarkastuslain uudistus vapautti pienet yritykset pakollisesta tilintarkastuksesta. Tilintarkastuslakia uudistettiin myös vuonna 2015 ja se astui voimaan 1.1.2016. Tässä lakimuutoksessa pienten yritysten vapautuminen pakollisesta tilintarkastuksesta pidettiin ennallaan. Tällaisiksi pieniksi yrityksiksi lasketaan yritykset, jotka ylittävät enintään yhden seuraavista tilikaudellaan; taseen loppusumma enintään 100 000 euroa, liikevaihto enintään 200 000 euroa ja palveluksessa keskimäärin enintään kolme henkilöä. (Tilintarkastuslaki (1141/2015), jäljempänä TilintL.)

2.1. Tilintarkastuksen tavoitteet

Tilintarkastus on varmennustoimeksianto (KHT-yhdistys 2009: 219). Kansainvälisen tilintarkastuslautakunnan (IAASB) standardien mukaisesti tilintarkastuksessa ulkopuolinen, kolmas toimija, ilmaisee, että ulkopuolinen toimija voi luottaa saatavilla olevan informaation oikeellisuuteen (Cossierat 2004: 7). Tällöin kaikki yrityksen sidosryhmät voivat luottaa, että yrityksestä saatavilla oleva tieto on arvioitu vastaavan mahdollisimman hyvin todellisuutta. Ilman kolmannen osapuolen mielipidettä eri sidosryhmien olisi vaikea nähdä luottavan saataviin tietoihin. Myös itse yritys hyötyy tästä vakuutuksesta, koska silloin se saa varmuuden toiminnoistaan ja epäsymmetrisen informaation riski pienenee

esimerkiksi yrityksen ja rahoittajan välillä. Tilintarkastaja ei voi luonnollisista syistä saavuttaa täydellistä varmuutta, vaan tavoitteena on saavuttaa kohtuullinen varmuus siitä, että tilinpäätöksessä ei ole kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virhettä tai puutetta (KHT-yhdistys 2009: 222).

KHT-yhdistyksen (2009) mukaan tilintarkastuksen tavoitteena on, että tilintarkastaja voi antaa lausunnon siitä, onko tilinpäätös kaikilta olennaisilta osiltaan laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti. Tämä ohje on johdettu tilintarkastusstandardi 200:sta (ISA 200). Tilintarkastajan pitäisi pystyä antamaan lausunto, että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat tilinpäätössäännösten mukaiset oikeat ja riittävät tiedot tilintarkastuskohteen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta sekä, että tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat ristiriidattomia (TilintL 18.9.2015/1141 3.5 §).

Koska hallinnon tarkastus on myös säädetty pakolliseksi tilintarkastuksessa, antaa KHT-yhdistys (2009) ohjeen tästä ISA 260-ohjessaan, jonka mukaan hallinnon tarkastuksen tavoitteena on tarkastaa, onko yhteisön tai säätiön johto toiminnassaan noudattanut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lainsäädäntöä, yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. Tilintarkastuskertomuksessa oleva vastuunvapautuslausunto, johdetaan hyvin pitkälti hallinnon tarkistuksen perusteella. Tavoitteena on, että tilintarkastaja voi todeta johdon toimineen asianmukaisesti, että se ei ole tekemisillään tai tekemättä jättämisillään aiheuttanut yhteisölle tai säätiölle vahinkoa rikkomalla nimenomaisesti yhteisö- tai säätiölakia (KHT-yhdistys 2009: 419-420). Hallinnon tarkastuksessa tavoitteena ei ole kuitenkaan toiminnan tarkoituksenmukaisuuden tarkastaminen eli tarkastus ei kohdistu siihen, miten taitavasti hallintoelimet ovat toimineet (Riistama 1999: 249).

Cosseratin (2004) mukaan tilintarkastuksessa tilintarkastajan tavoitteena on tunnistaa mahdolliset väärinesitysriskit, suorittaa tarvittavat toimenpiteet riittävän aineiston keräämiseen siten, että edellä mainittu riski pienenee ja antaa positiivinen lausunto saatavissa olevan tiedon luotettavuudesta. Power (1997) mainitsee myös, että yleisesti tilintarkastuskirjallisuudessa päätavoitteena on ehkäistä ja löytää mahdollisia väärinesityksiä. Toinen tilintarkastuksen tavoite on myös arvioida

johdon toimintaa, mutta tämä on Powerin mukaan vähäisemmässä roolissa (Power 1997: 21).

2.2. Tilintarkastuksen sisältö

Tilintarkastuksen kohteena on yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpito, tilinpäätös, toimintakertomus ja tilikauden aikainen hallinto (TilintL 3.1 §). Kirjanpidon tarkastuksella pyritään saamaan varmuus siitä, että kirjaukset perustuvat tositteisiin ja pääkirjanpito linkittyy tuloslaskelmaan ja taseeseen. Koska tilinpäätöksen tuloslaskelma ja tase johdetaan yrityksen kirjanpidosta, on kirjanpidon tarkastus tärkeä osa tilintarkastusta, jotta voidaan todeta niiden perustuvan tosiasiallisiin tietoihin. Kirjanpitoa tarkastetaan aineistotarkastuksilla ja perehtymällä tietojärjestelmiin sekä sisäisiin kontrolleihin. (Alakare, Koskinen, Reinikainen, Sedig & Simola 2008: 61-62.)

Tilinpäätös muodostuu taseesta, tuloslaskelmasta, rahoituslaskelmasta ja liitetiedoista. Tuloslaskelman ja taseen osalta on tavoitteena todeta niiden oikeellisuus. Oikeellisuus voidaan todeta yksiselitteisesti tai arvionvaraisesti. Yrityksen rahavarat ja lainat on voitava todentaa yksiselitteisesti, kun taas vaihtomaisuuden ja myyntisaamisten arvostus on arvionvaraista. Rahoituslaskelman tarkastuksessa varmistutaan, että laskelma kuvaa rahavirtoja ja muut kuin rahavirtoihin perustuvat erät on laskelmassa eliminoitu oikein. Rahoituslaskelman laatimiseen käytetään Kirjanpitolausuntakunnan yleisohjetta. Toimintakertomuksesta tarkistetaan, että se antaa laissa säädetyt tiedot ja niiden oikeellisuuden. Toimintakertomuksessa kerrottavat tiedot on esitetty kirjanpitolaissa (30.12.1997/1336). Tilintarkastaja antaa erillisen lausunnon siitä, että tilinpäätös ja toimintakertomus ovat keskenään ristiriidattomia. Pienet kirjanpitovelvolliset ovat vapautettuja toimintakertomuksen esittämisestä, nämä voivat esittää vaadittavat tiedot osana liitetietoja. Hallinnon osalta tarkastetaan yhtiön toimielinten päätökset, päätösten toteuttaminen, yhtiöjärjestyksen noudattaminen ja mahdolliset liiketoimet lähipiirin välillä. Johdon osalta tarkastellaan huolellisuusvelvollisuuden täyttämistä. Yrityksen sisäinen valvonta ja sisäinen tarkastus ovat huolellisuusvelvollisuuden alaisuuteen kuuluvia osia. (Alakare yms. 2008: 63-65.)

Tilintarkastuksen suoritettuaan tilintarkastaja tekee tilinpäätökseen tilinpäätösmerkinnän. Merkinnällä tilintarkastaja todentaa, että tilintarkastus on suoritettu, tilitarkastuksen kohteena on ollut merkinnällä varustettu tilinpäätös ja toimintakertomus ja, että tilintarkastuskertomus on annettu. Jos tilintarkastajia on useampia, jokainen tilintarkastaja allekirjoittaa tilinpäätösmerkinnän. Tilinpäätösmerkintä ei ota kantaa siihen, onko tilinpäätös ja toimintakertomus laadittu hyvän kirjanpitolaitoksen mukaisesti. (Horsmanheimo yms. 2008: 327.)

Tilinpäätösmerkinnän lisäksi tilintarkastaja antaa tilintarkastuskertomuksen. Tähän sisältyy lausunto siitä, antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tilintarkastuskertomuksessa on myös lausunto siitä, ovatko toimintakertomus ja tilinpäätös ristiriidattomia keskenään. Tilintarkastuskertomuksessa lausunto voi olla vakioimuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Vakioimuotoinen lausunto annetaan, kun voidaan kohtuullisella varmuudella todeta, että tilinpäätöksessä ei kokonaisuutena tarkasteltuna ole olennaista virhettä tai puutetta. Ehdollinen lausunto tulisi antaa silloin kun vakioimuotoinen lausunto ei ole mahdollinen, mutta tilintarkastajaa ei ole rajoitettu niin olennaisesti, että olisi annettava kielteinen lausunto tai jättää lausunto antamatta. Kielteinen lausunto tulisi antaa, kun erimielisyydellä on niin laaja ja olennainen vaikutus tilinpäätökseen, että se antaa harhaanjohtavan kuvan tai siinä on olennaisia puutteita. Lausunto tulee jättää antamatta, kun tilintarkastuksen laajuutta on rajoitettu niin paljon, ettei tilintarkastaja ole pystynyt keräämään riittävästi olennaista evidenssiä, eikä tällöin pysty antamaan lausuntoa ollenkaan. (Alakare ym. 2008: 77-78.)

2.3. Tilintarkastuksen kehitys Suomessa 1995-2018

Suomi liittyi Euroopan Unioniin vuonna 1995. Tämän takia myös Suomen tilintarkastuslaki ja muut tilintarkastukseen liittyvät säädökset oli tuotava "EU-aikakauteen". Vuonna 1995 Suomessa tuli voimaan ensimmäinen tilintarkastuslaki (936/1994). Tätä ennen tilintarkastuksen lait olivat osakeyhtiölaissa, säätiölaissa ja

muissa yhteisöjä koskevissa laeissa (Alakare ym. 2008: 18). Tilintarkastuslaista säädetään aina jäsenvaltiossa itsessään, mutta erilaiset EU-direktiivit ohjaavat tilintarkastus käytäntöjä. (Niemi, Kinnunen, Ojala & Troberg 2012.) Vuonna 1995 voimaan tullut tilintarkastuslaki kumottiin vuonna 2007 uudella tilintarkastuslailla. Vuoden 2007 laki tiukensi julkisen kaupankäynnin kohteena olevien yrityksiä ja luotto- ja vakuutusyritysten tilintarkastusvaatimuksia. Sen sijaan pienille yrityksille annettiin enemmän vapauksia, muun muassa vapauttamalla kaikkein pienimmät yritykset pakollisesta tilintarkastuksesta. (Alakare ym. 2008: 13-14.) Tällöin luovuttiin myös maallikkotilintarkastajista, jonka takia kaikilla tilintarkastajilla tuli olla HTM-, JHTT- tai KHT-tutkinto suorittaakseen itsenäisiä tilintarkastuksia.

Tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen palvelujen kirjo on laajentunut paljon viimeisen 20 vuoden aikana. Nykyään tilintarkastajat tarjoavat yhä enemmän muitakin asiantuntijapalveluita ja tilintarkastus liiketoimintana on kansainvälistynyt. Tämä on luonut tarvetta ohjata tilintarkastajia erilaisilla yleisohjeilla. Erilaiset standardit ovat muodostuneet itse tilintarkastajien toimesta. Itsesääntelyn tuloksena on syntynyt muun muassa kansainväliset tilinpäätösstandardit, IFRS-standardit, ja kansainväliset tilintarkastusstandardit, ISA-standardit. (Alakare ym. 2008: 15.) Myös tilinpäätöskandaalit 2000-luvun alussa ovat antaneet syyntä tiukentaa valvontaa ja muuttaa tilintarkastuslakeja Euroopassa ja Yhdysvalloissa (Horsmanheimo ym. 2007: 19). Muun muassa Enronin tilinpäätöskandaali heikensi tilintarkastuksen luotettavuutta (Kamarudin & Abidin 2012).

Vuonna 2016 Suomessa astui voimaan uusi tilintarkastuslaki. Tässä laissa ei tullut yhtä mittavia muutoksia tilintarkastukseen kuin vuoden 2007 uudessa tilintarkastuslaissa. Selkeimpiä muutoksia olivat valvonnan siirtyminen Patentti- ja rekisterihallitukselle ja tilintarkastajatutkintojen ja -nimikkeiden muuttuminen. Tätä ennen valvonta oli ollut kaupakamareilla. HTM-tilintarkastajanimike poistuu ja vaihtuu HT-tilintarkastajaksi. Jatkossa kaikilla tilintarkastajilla HT-tutkinto on yhteinen perustutkinto. Erikoistumistutkinnot ovat jatkossa KHT-tutkinto tai JHT-tutkinto. Vanhat HTM- ja KHT-tilintarkastajat rekisteröityvät uudelle tilintarkastusvalvonnalle jonka jälkeen he saavat uuden järjestelmän mukaisen

nimikkeeseen (HTM:t HT ja KHT:t KHT). Vanhojen JHTT-tilintarkastajien tulee suorittaa siirtymäkoee saadakseen JHT-nimikkeeseen. Myös erilliset HTM- ja KHT-yhteisöt poistuvat ja jatkossa on vain yksi tilintarkastusyhteisökategoria. (Suomen tilintarkastajat ry 2015.)

Tulevaisuudessa Euroopan unionin sisällä tilintarkastusta tullaan varmastikin yhtenäistämään enemmän. Myös kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskeva sääntely tulee todennäköisesti yhtenäistymään. Tilintarkastuksessa käytetään jo paljon kansainvälisiä standardeja ja ohjeistuksia. Kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskeva sääntely on tällä hetkellä hyvin pitkälti kansallisen lainsäädännön piirissä. Suomessa käytettävä FAS-kirjanpitolakia ei kuitenkaan eroa suunnattomasti kansainvälisestä IFRS-kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä. Julkisesti noteerattujen yritysten tulee tehdä myös IFRS-tilinpäätös, joten kansainvälisyys on jo näkynyt pitkään myös suomalaisessa kirjanpitolakissa. Suomen Kirjanpitolakia koskevat muutokset tulevatkin tulevaisuudessa johtumaan mahdollisesti siitä, että sitä pyritään yhtenäistämään IFRS:n kanssa.

2.4. Pienen yrityksen tilintarkastus

Euroopan Unioni on myöntänyt jäsenmailleen luvan vapauttaa pienet yritykset pakollisesta tilintarkastuksesta. EU on määrittänyt tietyt raja-arvot, joiden alapuolelle jäsenmaa voi luokitella pienen yrityksen. Raja-arvot on määritetty liikevaihdon, taseen loppusumman ja työntekijöiden mukaan. (Collis 2010.) EU:n määrittämät ylärajat ovat seuraavat; liikevaihto 8,0 miljoonaa euroa, taseen loppusumma 4,0 miljoonaa euroa ja työntekijöitä keskimäärin tilikauden aikana 50. Jäsenmailla on kuitenkin oikeus nostaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen rajaa siten että; liikevaihto 12 miljoonaa euroa ja taseen loppusumma 6,0 miljoonaa euroa (Federation of European Accountants 2016). Suomella on käytössä jäsenmaiden toiseksi pienimmät ylärajat vapaaehtoiselle tilintarkastukselle. Ainoastaan Maltalla on pienemmät ylärajat niiden ollessa seuraavat; liikevaihto 93 000 euroa, taseen loppusumma 46 600 euroa ja työntekijöitä keskimäärin tilikauden aikana 2 henkilöä (Federation of European Accountants 2016).

Taulukko 1. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen ylärajat eurooppalaisissa valtioissa.

Valtio	Taseen loppusumma	Liikevaihto	Työntekijöitä
Suomi	100 000	200 000	3
Ruotsi	150 000	300 000	3
Iso-Britannia	6 541 000	13 082 000	50
Saksa	6 000 000	12 000 000	50
Viro	2 000 000	4 000 000	60
Irlanti	4 400 00	8 800 000	50
Malta	46 600	93 000	2

(Mukaiillen Federation of European Accountants 2016: 3-4).

Taulukon 1 luvut perustuvat Federation of European Accountantsin eurooppalaiseen tilintarkastusrajoihin. Taulukosta 1 on nähtävissä, että Suomella on tiukimmat rajat vapaaehtoiselle tilintarkastukselle, kun sitä verrataan tärkeisiin kauppakumppaneihin ja samankokoisiin kansantalouksiin. Ruotsilla ja Suomella rajat ovat hyvin lähellä toisiaan, mutta muissa Pohjoismaissa rajat ovat huomattavasti korkeammat. Iso-Britanniassa, missä vapaaehtoisen tilintarkastuksen tutkimuksia on tehty paljon, rajat ovat erittäin paljon korkeammat. Tämä on hyvä muistaa, kun Iso-Britannian pienyritystutkimuksia implementoidaan suomalaiseen tilintarkastuskenttään. Valtion väkiluku ja bruttokansantuote ei näytä olevan vaikuttava tekijä tilintarkastusrajoja verrattaessa. Esimerkiksi Suomea huomattavasti pienemmässä Virossa tilintarkastusrajat ovat 20 kertaa suuremmat kuin Suomessa. Viron tilintarkastusjärjestelmä poikkeaa kuitenkin hieman suomalaisesta. Virossa, kuten joissain muissakin valtioissa, on käytössä niin sanottu kaksijakoinen tilintarkastusjärjestelmä. Virossa yrityksen tulee tietyt rajat ylittäessään suorittaa tilintarkastus (*statutory audit*) tai kevyempi tilinpäätöskatsaus (*statutory review*). Taulukossa 1 olevat rajat ovat Viron varsinaisen tilintarkastuksen rajat. Pakolliselle tilinpäätöskatsaukselle rajat ovat noin puolet tilintarkastusrajoista, kuitenkin huomattavasti korkeammat kuin Suomessa.

Pienen yrityksen tilintarkastus poikkeaa monessa suhteessa isommasta yrityksestä. Yleensä kerättävää aineistoa on vähemmän ja järjestelmät ovat yksinkertaisempia.

Yrityksen johto on yleensä myös sen omistaja. Johdolla tai johtajalla on tällöin helpompi mahdollisuus vaikuttaa yrityksen kaikkiin toimintoihin ja valvoa yrityksen sisäisiä prosesseja. Tämän takia pienessä yrityksessä ei yleensä ole erillistä sisäistä valvontaa. Pienessä yrityksessä tilintarkastajan roolina on toimia enemmän konsulttoijana (Aakala 2006; Knechel, Niemi & Sundgren 2008; Fontaine, Letaifa & Herda 2013). Koska pienyrityksellä on yleensä yksi omistajajohtaja, yksi toimipaikka ja jokin pieni markkina-ala, lisää se tilintarkastuksen riskiä. Erilaista evidenssiä on vaikeampi saada, kun omistajajohtaja pystyy vaikuttamaan erittäin paljon kirjaustapoihin ja siihen, että mitä kirjataan. Tämä voi vaikeuttaa tilintarkastajan mahdollisuutta saada oikeanlaista kuvaa yrityksen liiketoiminnasta. (Horsmanheimo ym. 2008: 415-417.) Tilintarkastajan tuleekin aina suhteuttaa tarkastuksensa kohdeyrityksen mukaan (KHT-yhdistys 2009: 580). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tilintarkastuksen laatua heikennetään, vaan tilintarkastajan tulee silti noudattaa tilintarkastusstandardeja (KHT-yhdistys: 580).

Pien- ja perheyrityksissä taloushallintoa hoitaa monesti yrityksen omistaja tai omistajat. Tällöin heillä ei ole välttämättä kaikkia vaadittuja taitoja ja tietoja, jolloin tilintarkastaja saattaa joutua antamaan enemmän konsultointia. Tämä myös lisää tarvetta suorittaa tilintarkastus pienessä yrityksessä, jotta saadaan ulkopuolisen ammattilaisen mielipide siitä, onko yrityksen taloushallinto suoritettu asianmukaisesti. Tilintarkastaja voikin olla pien- ja perheyritykselle arvokas resurssi, jonka takia vapaaehtoisia tilintarkastuksia suoritetaan.

2.5. Tilintarkastusmarkkinat Suomessa

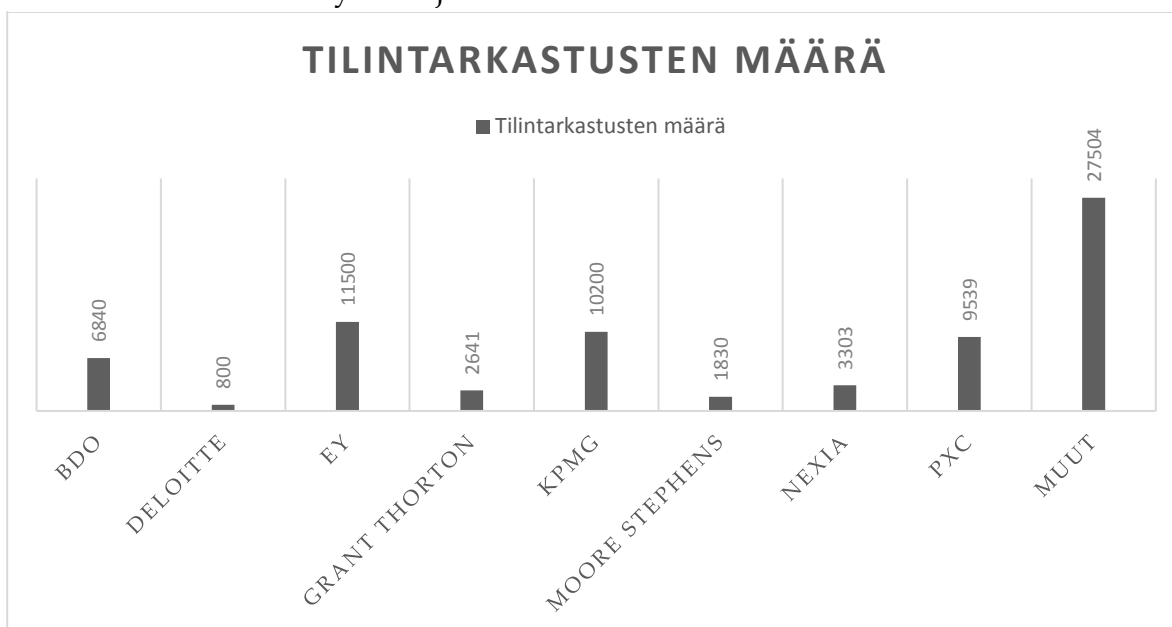
Suomessa tilintarkastusmarkkinoita hallitsevat Big 4 –tilintarkastusyhteisöt. Näihin kuuluu PwC, KPMG, EY ja Deloitte. Muita suuria tilintarkastusyhteisöjä ovat BDO ja Grant Thornton. Suomessa suoritettiin vuonna 2015 130 000 tilintarkastusta, joista suurimmat tilintarkastusyhteisöt suorittivat 74 157 lakisääteistä tilintarkastatusta. Järjestyksessä näistä suoritti eniten EY, KPMG, PwC ja BDO. Kolme ensimmäistä suorittivat noin 10 000 tilintarkastusta. Tilintarkastuksista 578 oli yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä, joista 48 % oli KPMG:n tilintarkastamia. Kaikista yleisen edun kannalta merkittävistä yhteisöistä 99 % oli Big 4 -yhteisöjen

tarkastamia. Suomessa siis esimerkiksi julkisesti noteerattujen yritysten tilintarkastuksia hallitsevat täysin Big 4 -yritykset. (Patentti- ja rekisterihallitus 2016.)

Tilintarkastajia Suomessa vuoden 2015 lopussa oli 1543 kappaletta. Näistä 905 kappaletta työskenteli tilintarkastusyhteisöissä ja 638 muissa muodoissa. Big 4 -yhteisöistä eniten tilintarkastajia työskentelee PwC:llä (182 kappaletta), toiseksi eniten KPMG:llä (151 kappaletta) ja kolmanneksi eniten EY:llä (116 kappaletta). Deloitte on selkeästi pienin tilintarkastusyhteisöistä, jos asiaa mitataan tilintarkastajien ja toimeksiantojen määrällä. Tilintarkastajia Deloitella oli vuoden 2015 lopussa 48 kappaletta. (Patentti- ja rekisterihallitus 2016.)

Julkisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen osalta Patentti- ja rekisterihallitus (2016) oli myös selvittänyt palveluiden jakautumista toimeksiantoissa. 62 % myydyistä palveluista oli tilintarkastuspalveluita, veroneuvontaa oli 12 %, muita varmennustoimeksiantoja 8 % ja muita palveluita 19 %. Nämä palvelujakaumat koskivat siis lähes yksistään Big 4 -tilintarkastusyhteisöjä.

Kuvio 1. Tilintarkastusyhteisöjen tilintarkastukset 2015.

Kuviosta havaitaan, että muiden tilintarkastusyhteisöjen osuus kaikista lakisääteisistä tilintarkastuksista on myös merkittävä. Muiden tilintarkastusyhteisöjen määrää Suomessa ei valitettavasti ole saatavilla, mutta niitä voidaan olettaa olevan useita, jolloin yksittäisen yhteisön markkinaosuus on erittäin pieni Suomessa. Kuten muualla maailmassa, markkinoita hallitsevat Suomessakin vain muutamat yritykset. Julkisesti noteerattuja yrityksiä ei Suomessa kukaan muu tilintarkasta käytännössä kuin Big 4 -yhteisö. Tätä selittää niiden kansainvälisyys, korkea osaaminen ja erikoisosa-alueet monilla eri toimialoilla. Erikoistumisesta esimerkiksi KPMG tilintarkastaa yli 50 % Suomessa toimivista luottolaitoksista ja lähes kaikki Suomen vakuutusyhtiöistä. Heidän toimintaansa voikin pitää hyvin rahoitus- ja vakuutustoiminta keskittyneenä.

3. VAPAAEHTOINEN TILINTARKASTUS

Pakollisesta tilintarkastuksesta pienyrityksissä on luovuttu EU:ssa, koska Euroopan komission ja kansallisten lainsäätäjien mielestä laajat talousraporttivaatimukset ovat suhteellisesti liian kovat pienille yrityksille. Pieniä ja keskisuuria yrityksiä voidaan myös pitää EU:n talouden tukirankana, koska ne muodostavat 99 prosenttia kaikista EU:n yrityksistä. (Collis 2010.) Euroopan komission vuonna 2012 julkaisemassa selvityksessä pienet ja keskisuuret yritykset edustivat 99,8 prosenttia kaikista EU:n yrityksistä. Tällaisiksi yrityksiksi laskettiin yritykset, joilla oli alle 250 työntekijää, liikevaihto alle 40 miljoonaa euroa ja taseen loppusumma alle 27 miljoonaa euroa. On huomattava, että näistä kaikki eivät ole oikeutettuja vapautumaan pakollisesta tilintarkastuksesta. Mikro-yrityksiä EU:ssa laskettiin olevan 92,1 prosenttia kaikista yrityksistä, joten pienet, alle 10 henkilöä työllistävät yritykset ovat selvästi suurin ryhmä EU:ssa. Nämä pienet ja keskisuuret yritykset työllistävät myös enemmistön eurooppalaisista työllistämisprosentin ollessa 66,9. (Euroopan komissio 2012.)

3.1. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavat tekijät

Suomessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää on haastavaa arvioida, koska aiemmissa tutkimuksissa tulokset ovat vaihdelleet 32 prosentista (Ojala, Collis, Kinnunen, Niemi & Troberg 2016) 60 prosenttiin (Niemi ym. 2012). Powerin (1997) mukaan tilintarkastus on riskinvähentämiskeino. Weberin (1968) klassisen rationaalisuusteorian mukaan yritys tekee valintansa jonkin selkeän, laskettavissa olevan syyn takia. Saman voidaan nähdä koskettavan myös yrityksen syytä valita vapaaehtoinen tilintarkastus. Collisin (2010) mukaan on johdon tehtävä valita yritykselle sopivat taloudellisen raportoinnin tehtävät ja palvelut. Johdon tulee tehdä nämä valinnat rationaaliin syihin perustuen (Collis 2010). Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsevat yritykset teettävät tilintarkastuksen, koska nettohyödyt voittavat siitä aiheutuvat kulut esimerkiksi pääomakustannusten ja agenttikustannusten pienenemisen takia (Collis 2007).

Monet aiemmat tutkimukset ovat löytäneet hyviä syitä yritykselle valita vapaaehtoinen tilintarkastus. Collisin (2010) tutkimuksessa 43 prosenttia Iso-

Britannian pienistä yrityksistä valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen ja vastaavasti Tanskassa 41 prosenttia valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tämä osoittaa, että yritysten johtajat ovat kuitenkin jakaantuneita sen suhteen, tulisiko yrityksen valita vapaaehtoinen tilintarkastus (Collis 2007). Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kustannusten nähdään olevan pienet suhteessa niistä saatavaan hyötyyn. Suuri tekijä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsemisessa on yhtiön liikevaihto, mutta sen valitsemiseen ajavat myös monet muut tekijät. (Collis 2010; Collis 2012.) Ruotsissa tehdyssä pro gradussa havaittiin, että vain 17,1 % tutkimuksessa käytetyistä yrityksistä oli valinnut vapaaehtoisen tilintarkastuksen (Hameed & Nilsson 2017). Tämä poikkeaa huomattavasti Collisin (2010), Niemen ym. (2012) ja Ojalan ym. (2016) havainnoista Isossa-Britanniassa ja Suomessa. Tilintarkastuksen kysynnän vertaaminen Ruotsiin on kuitenkin hyvin olennaista, koska siellä tilintarkastusrajat ovat lähellä suomalaisia rajoja.

3.1.1. Ulkoistetun taloushallinnon vaikutus

Niemi ym. (2012) havaitsivat tutkimuksessaan, että ulkoistamalla yrityksen taloushallinto kasvaa myös kysyntä vapaaehtoiselle tilintarkastukselle. Tämä johtuu siitä, että tilanne muodostaa epäsymmetrisen informaation yrityksen ja esimerkiksi kirjanpitäjän välille. Yritys haluaa tällöin myös ulkopuolisen mielipiteen tilinpäätöksestä ja sen oikeellisuudesta. Suomessa arviolta kolme neljäsosaa pienistä yrityksistä käyttää ulkopuolista tilitoimistoa kirjanpidon ja tilinpäätöksen laatimiseen (Alakare & Rinkineva 2006). Ulkopuolisella taloushallinnolla voi tulla myös moraalikato, jonka takia yritys ei voi täysin luottaa sen tuottaman informaation paikkansapitävyyteen. Tämän takia yritys, joka käyttää ulkopuolisia talouspalveluita valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen saadakseen kolmannen osapuolen mielipiteen yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Vapaaehtoinen tilintarkastus auttaa yritystä myös varmistumaan järjestelmiensä toimivuudesta. Jos yrityksen taloushallintoa ei suoriteta sähköisesti, lisää se vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää, koska sillä on silloin suurempi tarve sisäisten järjestelmien tarkastamiseen (Ojala, Niskanen, Collis & Pajunen 2014).

3.1.2. Ulkopuolisen rahoituksen vaikutus

Collis (2004) toteaa, että vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavat muun muassa ulkopuolisten sijoittajien määrä yhtiössä, sidosryhmien vaateet ja luottotietojen paraneminen vapaaehtoisen tilintarkastuksen myötä. Sidosryhmien vaateita ovat esimerkiksi pankkien ja muiden luotonantajien tahto saada yrityksen tilinpäätös haltuunsa. Tämä vaikuttaa myös yrityksen mahdollisuuksiin saada luottoa ja luoton hintaan. Dedmanin ja Kausarin (2012) tekemässä tutkimuksessa vapaaehtoisten tilintarkastusten vaikutuksista luottotietoihin ja sitä kautta luoton hintaan havaittiin, että yritys, joka valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen, nauttii paremmista luottotiedoista ja matalammista lainakustannuksista.

Niemen ym. (2012) mukaan myös taloudellinen ahdinko lisää vapaaehtoisen tilintarkastajan kysyntää. Kun yritys ajautuu taloudellisiin ongelmiin, hakee se monesti apua ulkopuoliselta ammattilaiselta. Riskisemmät yritykset voivatkin olla useammin tilintarkastettuja kuin tilintarkastamattomia. Tämä johtunee Niemen ym. (2012) havainnoista sekä Blackwellin, Nolandin ja Wintersin (1998) mukaan vieraan pääoman kustannusten takia. Ojala ym. (2016) havaitsivat sen sijaan, että mikroyritys, joka ei ole taloudellisessa ahdingossa valitsee todennäköisemmin vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Kausarn Shroff ja White (2016) tekivät mielenkiintoisen havainnon yrityksen siirtyessä vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta pakollisen tilintarkastuksen piiriin. Heidän havaintojensa mukaan yrityksen vieras pääoma vähenee, mutta rahoituskustannukset kasvavat yrityksen siirtyessä lakisääteisten tilintarkastusten piiriin. Heidän tuloksensa ovat tilintarkastusrajojen vähentämisen puolella, koska niiden mukaan tilintarkastuksen *valinta* antaa myös tietoa ulkopuolisille rahoittajille, eikä niinkään se, että onko tilintarkastus suoritettu. Tämä asia on tärkeä myös tulevaisuudessa, koska tilintarkastusrajojen nostamista ollaan jo harkitsemassa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018).

Vastaavasti yritys, jossa on vähän omistajia ja omistajajohteinen johto, suorittaa vähemmän vapaaehtoisia tilintarkastuksia. Tähän tulokseen on päädytty useissa aiemmissa tutkimuksissa ja tätä osa-aluetta käsitellään tarkemmin Agenttiteoria-kappaleessa.

3.1.3. Yrityksen koon vaikutus

Yrityksen koolla ja tuottavuudella on havaittu olevan positiivinen suhde vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaa (Haw, Qi & Wu 2008). Yrityksen koolla on nähty positiivinen yhteys vapaaehtoiseen tilintarkastukseen myös toisessa tutkimuksessa (Salleh, Che Rose, Kumar & Jaafar 2008), jossa havaittiin vapaaehtoisen tilintarkastuksen hyötyjen korreloivan positiivisesti yrityksen koon kanssa. Dedmanin, Kausarin ja Lennoxin (2014) mukaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää lisää yrityksen koko, monimutkaisuus, omistajuuden jakautuminen, hallituksen koko ja vaikutusvalta. Myös yritykset joilla on taseessa paljon riskipitoisia eriä kuten suuria varastoeriä tai myyntisaamisia valitsevat vapaaehtoisen tilintarkastuksen (Dedman ym. 2014). Knechelin, Niemen ja Sundgenin (2008) mukaan pienimpien yritysten tilintarkastuksen valintaan vaikuttaa eniten yrityksen monimutkaisuus ja sisäiset toiminnot. Myös yrityksen kasvu vaikuttaa positiivisesti kysyntään (Ojala ym. 2016).

Koska aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että yrityksen koolla on positiivinen korrelaatio vapaaehtoisen tilintarkastuksen kanssa, johdetaan tästä tutkielman kaksi ensimmäistä hypoteesia:

H1: Mitä suurempi on yrityksen liikevaihto, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

H2: Mitä suurempi on yrityksen taseen loppusumma, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

3.2. Tilintarkastuksen laatu

Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan voidaan nähdä myös vaikuttavan se, että kuinka johto kokee tilintarkastuksen laadun. Tilintarkastuksen laatua voidaan mitata tilintarkastajan todennäköisyydellä löytää virhe tai vastaava asiakkaan tilinpäätöksestä tai järjestelmistä, ja sillä, että tilintarkastaja raportoi nämä virheet tai vastaavat eteenpäin (DeAngelo 1981). Johdon kyky arvioida tilintarkastuksen

laatua voi olla vaikeaa, koska tilintarkastajan tulosten haastaminen on kallista yritykselle. Tämä antaa myös tilintarkastajille mahdollisuuden luvata laadukkaampaa tilintarkastusta kuin lopputulos on. DeAngelo (1981) jatkaa, että tilintarkastajan kiinnijäämisriski laadun huijaamisesta on erittäin pieni.

Kun yritys päätyy valitsemaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen, on sillä käytännössä kaksi eri kategoriaa, joista se valitsee tilintarkastajan; suurten kansainvälisten tilintarkastusyhteisöjen muodostama Big 4 tai muut pienemmät tilintarkastusyhteisöt tai -toimistot. Big 4 -yhtiöillä tarkoitetaan KPMG-, Deloitte-, PwC- ja EY-tilintarkastusyhteisöjä. Big 4 -yhtiöiden suorittamat tilintarkastukset ovat kalliimpia kuin pienempien yhtiöiden tilintarkastukset (Niemi 2004, Gist 1995). Big 4 -yhtiöiden tilintarkastukset mielletään laadukkaammiksi, mutta yrityksen johdon on hyvä arvioida riittääkö yritykselle pelkistetympi tilintarkastus. Perheyhtiössä Big 4 -yhtiön valintaa lisää esimerkiksi omistajuuden jakautuminen, vientitoiminnot ja taloudelliset kriisit (Niskanen, Karjalainen & Niskanen 2010). Tilintarkastuksen hinnalla on nähty olevan yhteys tilintarkastuksen laatuun (Beardsley, Lassila & Omer 2017, Ettredge, Fuerherm & Li 2014), jonka takia Big 4 -yhtiöiden tarkastuksia voidaan pitää laadukkaampina. Beardsleyn ym. (2017) mukaan yksi selittävä tekijä tälle on, että tilintarkastuksesta saatavan palkkion alentuessa tilintarkastusyhteisöllä on enemmän painetta myydä konsultointia tilintarkastuksen sijaan.

Tilintarkastuksen laatua käsittelevissä tutkimuksissa on keskitytty hyvin paljon Big 4- ja Big 6-yhtiöiden ja pienempien tilintarkastustoimistojen laatueroihin. Tulokset näissä tutkimuksissa ovat olleet vaihtelevia, joten yrityksen voi olla itsekään vaikeaa arvioida tuottaako Big 4- tai 6-yhtiön tilintarkastus laadukkaamman tilintarkastuksen yritykselle. Francisin (2004) mukaan Big 4-yhtiöiden tilintarkastuksen laadut vaihtelevat yritysten ja juridisten alueiden välillä. Tilintarkastuksen laatueroja lisää myös se, että tietyt Big 4-toimistot ovat erikoistuneet tiettyjen toimialojen tarkastamiseen (Francis 2004). Samelson, Lowensohn ja Johnson (2006) eivät löytäneet todisteita sille, että Big 5-yhtiöiden tilintarkastukset olisivat laadukkaampia kuin muiden tilintarkastusyhtiöiden. Big 6-yhtiöitä käsitelleessä tutkimuksessa tilintarkastuksen laadun erot muihin olivat myös hyvin vaillinaiset (Becker, Defond, Jiambalvo & Subramanyam 1998). Beckerin

ym. (1998) mukaan tilintarkastusasiakkaiden erot Big 6-yhtiöiden ja muiden välillä ovat sellaiset, että tuloksista ei voitaisi johtaa, että Big 6-yhtiöiden tilintarkastus olisi laadukkaampaa. Ojalan ym. (2014) mukaan pienyrityksen tilintarkastuksen laatu ei paranisi, vaikka kyseessä olisi Big 4 -yritys.

Huguet ja Gandía (2015) kertovat, että vapaaehtoisessa tilintarkastuksessa tilintarkastaja hyväksyy helpommin tilinpäätöksen manipulointia, koska tilintarkastuskertomus ei joudu yhtä paljon tarkastelun kohteeksi kuin suuressa yhtiössä. Myös oikeudenkäyntiriski on pienempi tilintarkastajalle, koska tietoja käyttää vain yrityksen toiminnassa mukana olevat. Eroja ei löytynyt suurien tai pienien tilintarkastusyhteisöjen välillä, joten tilintarkastuksen laatu oli sama tilintarkastajan koosta riippumatta.

Tilintarkastuksen laatua tutkittaessa on myös tilintarkastajien kiertoon kiinnitetty huomiota. Suomessa tilintarkastaja saa toimia kerrallaan enintään seitsemän vuotta yrityksen tilintarkastajana, jonka jälkeen yrityksen tulee valita uusi tilintarkastaja. Rajoitus ei koske tilintarkastusyhteisöjä, vaan pelkästään päävastuullista tilintarkastajaa. Kierron vaikutuksista laatuun on vaikea vetää johtopäätöksiä, mutta esimerkiksi Kimin, Leen ja Leen (2016) mukaan tilintarkastajan vaihto heikentää laatua muun muassa sen takia, että pidempään ollut sama tilintarkastaja tuntee asiakkaansa liiketoiminnan uutta paremmin. Aiemmin tehdyissä tutkimuksissa on yleisesti päädytty siihen lopputulokseen, että tilintarkastajan pakollinen kierto ei vaikuta tilintarkastuksen tai tilinpäätöksen laatuun (Ghosh & Moon 2005; Johnson, Khurana & Reynolds 2002; Jackson, Moldrich & Roebuck 2008). Kiertoa on kuitenkin perusteltu muun muassa sillä, ettei tilintarkastajista tulisi liian taloudellisesti riippuvaisia asiakkaistaan. Tällöin tilintarkastuksen luotettavuus heikkenisi myös.

3.3. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen hyödyt

Vapaaehtoisen tilintarkastuksen tulee tuottaa enemmän taloudellista tai muuta hyötyä kuin se kustantaa. Tällaista voi olla vaikea mitata pienessä yrityksessä, jossa laskentajärjestelmät eivät ole yhtä kehittyneet kuin suuressa yrityksessä. Vuonna

2004 tehdyssä tutkimuksessa havaittiin johdon kokevan, että vapaaehtoinen tilintarkastus antaa hyvän keinon tarkastaa kirjanpito ja siihen liittyvät järjestelmät (Collis 2004). Myös taloudellisen raportoinnin laatu paranee vapaaehtoisen tilintarkastuksen myötä. Tilintarkastus antaa hyväksyttävän vakuutuksen siitä, että tilinpäätös on tehty vaadittujen asetusten ja standardien mukaisesti, joka lisää sen luotettavuutta mitattaessa yrityksen taloudellista asemaa (Kamarudin ym. 2012).

3.3.1. Vaikutus vieraan pääoman kustannuksiin

Tilintarkastuksella yritys voi vaikuttaa vieraan pääoman kustannuksiin (Blackwell ym. 1998). Vieraan pääoman korkoon vaikuttavat tilintarkastajien määrä, onko yrityksen tarkastanut Big 4-yhtiö ja tilintarkastuskertomuksen muoto. Korkeampi on, kun yrityksen tilintarkastuksen suorittaa useampi tilintarkastaja ja tarkastavana yhtiönä on Big 4-yhtiö. Vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen omaava yritys nauttii myös alhaisemmasta korosta. Mukautettu tilintarkastuskertomus sen sijaan nostaa yrityksen korkokustannuksia. (Karjalainen 2011.) Tästä on myös johdettu, että rahoittajat mieltävät suurten tilintarkastusyhteisöjen tilintarkastukset laadukkaammiksi ja luotettavimmiksi, kuin pienempien tilintarkastusyhteisöjen tai yksittäisten tilintarkastajien tilintarkastukset (Karjalainen 2011). Pienen yrityksen korkokustannuksiin vaikuttaa enemmän tilintarkastuskertomuksen muoto kuin tilintarkastuksen laatu. Tilintarkastuksen laadun merkitys kasvaa, mitä suuremmasta yrityksestä on kysymys (Karjalainen 2011). Ilman tilintarkastusta pankit ja muut rahoittajat eivät voi mitenkään olla varmoja tilinpäätöksen paikkansapitävyydestä. Tämän takia yritys joutuu maksamaan korkeampaa korkoa lainalleen, koska pankki joutuu nostamaan marginaalikorkoaan epävarmuudesta johtuvan riskin takia (Kamarudin ym. 2012). Varsinkin kasvua tavoittelevan pienyrityksen olisi tärkeää suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus, jotta se ylipäättänsä saisi rahoitusta (Kamarudin ym. 2012).

Karjalaisen (2011) tutkimuksessa tutkittiin yleisesti tilintarkastuksien vaikutusta vieraan pääoman kustannuksiin, mutta myös vapaaehtoisten tilintarkastusten on havaittu vaikuttavan korkokustannuksiin (Kim, Simunic, Stein & Yi 2011). Kimin ym. (2011) tutkimuksessa havaittiin vapaaehtoisen tilintarkastuksen alentavan

huomattavasti yrityksen korkokustannuksia. Big 4-yhtiön suorittamista vapaaehtoisista tilintarkastuksista ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa havaittu olevan merkittävää vaikutusta yrityksen korkokustannuksiin. Korkokustannusten aleneminen tilintarkastuksen johdosta oli merkittävämpää yritykselle, joka suoritti ensimmäisen kerran vapaaehtoisen tilintarkastuksen, kuin yrityksellä, joka joutui suorittamaan pakollisen tilintarkastuksen ensimmäistä kertaa (Kim ym. 2011). Tilintarkastetun yrityksen korkokustannus voi olla 40 korkopistettä alempi kuin tilintarkastamattoman (Blackwell ym. 1998). Korkokuluista saatujen säästöjen arvioitiin kattavan 28-50 prosenttia yrityksen tilintarkastuskustannuksista. Blackwellin ym. (1998) tutkimuksessa korkokustannukset korreloivat negatiivisesti yrityksen koon kanssa. Tämä poikkeaa monista muista tutkimuksista, joissa tilintarkastuksen hyötyjen on nähty korreloivan positiivisesti yrityksen koon kanssa.

Aiemmista tutkimuksista ja teorioista voidaan huomata, että korkokustannukset pienenevät, kun yritys suorittaa tilintarkastuksen. Tämä johtuu siitä, että taloudellisen informaation luotettavuus paranee, kun rahoittajat voivat olla varmempia yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Tämän takia voi argumentoida, että yritys jonka vieraan pääoman määrä on pieni tai sitä ei ole ollenkaan ei suorita tilintarkastusta, koska se ei hyödy tällöin pienentyneistä korkokustannuksista. Tästä voidaan johtaa tutkielman kolmas ja neljäs hypoteesi:

H3: Mitä suurempi on yrityksen omavaraisuusaste, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

H4: Mitä pienemmät ovat yrityksen rahoituskustannukset, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

3.3.2. Tilintarkastajan rooli konsulttoijana

Tilintarkastaja toimii yritykselle eräänlaisena neuvonantajana. Yritys voi saada tilintarkastajalta neuvoja verosuunnittelua varten, jolloin yrityksen on helpompi ennakoida tulevaisuuden verokuluja ja näin mahdollisesti saada säästöä niissä. Tämän on myös havaittu toimivan päinvastaisesti siten, että yritys hankkii

ulkopuolisen verokonsultin, joka alentaa yrityksen halukkuutta suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus (Weik, Eierle & Ojala 2018). Tilintarkastajalla voi myös olla parempi tieto tulevaisuuden lakimuutoksista kuin pienyrityksen omistajilla. Yritys pystyy tällöin ennakoimaan paremmin juridisia muutoksia ja valmistautumaan niihin siten, että niistä ei syntyisi ainakaan ylimääräisiä kustannuksia yritykselle. Yritys saa myös varmuutta omista sisäisistä kontroleistaan, kun ulkopuolinen ammattilainen antaa oman mielipiteensä niiden toimivuudesta. Laiminlyönneistä johtuvien sanktioiden riski pienenee tämän toiminnon kautta. Myös tilintarkastajan mielipide kirjanpidosta antaa yritykselle kuvan siitä, että ulkopuolisen toimesta tehty kirjanpito on siitä syntyvän kustannuksen arvoinen. (Aakala 2006; Knechel ym. 2008.) Myös erilaisissa yhtiöjärjestelyissä ja yritysosto- tai myyntitilanteissa tilintarkastajan neuvonanto voi olla yritykselle hyödyksi (Rehn 2005).

Tabonen ja Baldacchinon (2003) mukaan tilintarkastuksella on positiivinen vaikutus sekä omistajajohtajiin että työntekijöihin. Tilintarkastus luo heidän mukaansa eräänlaista taloudellista kuria yrityksen toimintoihin. Tällöin omistajajohtajat ja työntekijät pitävät parempaa huolta yrityksen taloudellisesta raportoinnista ja näiden raporttien säilytyksestä. Koska lainanantajat vaativat yleensä yrityksiltä selkeää talousraportointia, auttaa tämä myös säilyttämään luotettavan suhteen velkoihin. Vaikka omistajajohtajan intresseissä olisi huolehtia parhaansa mukaan yrityksen talousraporteista ilman tilintarkastustakin, on tilintarkastus hyvä, ylimääräinen, ulkopuolinen kannuste huolehtia kirjanpidon ja tilinpäätöksen laadusta. Myös Rehn (2005) mainitsee artikkelissaan tilintarkastuksen positiivisen vaikutuksen työntekijöihin. Tilintarkastus antaa hänen mukaansa varmuutta toiminnan jatkuvuudesta ja työntekijöiden kannalta tärkeiden ennakonpidätys- ja eläkemaksujen tarkistamisen.

Myös tilintarkastajilla itsellään on enemmän painetta tarjota konsultointipalveluita pienille yrityksille pienten tilintarkastuspalkkioiden johdosta (Beardsley ym. 2017). Tällaisilla neuvontapalveluilla tilintarkastaja voi kasvattaa asiakkaalle kohdistettua myyntiä ja näin tasoittaa pientä palkkiota. Pienten yritysten palkkiot ovat pienempiä niiden koon ja yksinkertaisuuden vuoksi. Tilintarkastusriski on myös pienissä yrityksissä pienempi, jolloin palkkio korreloi tämän kanssa. Pienyritykset ovat

kuitenkin valmiita maksamaan tilintarkastuspalvelun laadusta (Fontaine ym. 2013). Fontainen ym. (2013) tutkimuksen mukaan tilintarkastajan on tärkeää ylläpitää hyvää suhdetta tarkastuskohteen henkilöstöön. Tilintarkastajan tulisi olla saatavilla ja valmiina antamaan neuvoa asiakkaan kysymyksiin. Tällöin asiakkaan hintaherkkyyskin on pienempi, kun palvelut tuottavat asiakkaalle lisäarvoa.

Tilintarkastuksella yritys saa myös varmuutta taloudellisen raportoinnin laadustaan. Tilintarkastuksessa yrityksen raportit, järjestelmät ja prosessit käydään läpi ja yritysjohto saa tietoa niiden laadusta (Davies 2004a). Vapaaehtoista tilintarkastusta käytetäänkin tietoisesti tilinpäätöksen laadun parantamiseen (Haw ym. 2008). Tämän avulla yritys pystyy myös helpommin houkuttelemaan sijoittajia, koska sijoittajien ei tarvitse pelätä yhtä paljon mahdollista manipulaatoriskiä (Haw ym. 2008).

3.4. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen haitat

Aiemmissä tutkimuksissa vapaaehtoisen tilintarkastuksen on nähty olevan kannattavaa pienille yrityksille. Monissa tutkimuksissa on havaittu sillä olevan yrityksen kannalta positiivisia vaikutuksia lainakustannuksiin, tilinpäätöksen luotettavuuteen ja agenttikustannuksiin. Yrittäjien luottamus tilintarkastuksesta saatuihin höytyihin ei ole kuitenkaan yhtä vahva kuin teoria antaisi olettaa (Kamarudin ym. 2012). Kuitenkin monet tutkimukset on toteutettu ulkomailla, jolloin pienen yrityksen matemaattinen määritelmä poikkeaa Suomesta. Esimerkiksi Iso-Britanniassa aihetta on tutkittu paljon, mutta Iso-Britannian vapaaehtoisen tilintarkastuksen rajat ovat huomattavasti korkeammat kuin Suomessa. Mitä pienemmästä yrityksestä on kysymys, sitä pienemmiksi muodostuvat myös vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta saadut hyödyt. Kaksi selkeintä haittaa tilintarkastuksesta yritykselle ovat siitä syntyvät kustannukset (Kamarudin ym. 2012) ja sen viemä aika (Aakala 2006).

Vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta syntyvää kustannusta voidaan pitää yrityksen kannalta merkittävänä tekijänä, kun se harkitsee vapaaehtoista tilintarkastusta. Iso-Britanniassa on havaittu, että tilintarkastuksen suhteellinen kustannus nousee mitä

pienemmästä yrityksestä on kysymys (Salleh, Che Rose, Kumar & Jaafar 2008). Kustannuksen suhteellisella kasvulla tarkoitetaan tässä sitä, että tilintarkastuspalkkiota verrataan tarkastettavan yrityksen liikevaihtoon. Sallehin ym. (2008) mukaan tilintarkastuspalkkio yrityksellä, jonka liikevaihto on noin 1 150 000 euroa maksaa tilintarkastuksesta noin 5750 euroa, joka on noin 0,5 prosenttia yrityksen liikevaihdosta. Edellä mainitun liikevaihdon alle jäävät yritykset maksavat tilintarkastuksesta korkeampaa prosenttiosuutta liikevaihdostaan. Suhteellisesti kalliimpaa tilintarkastuspalkkiota pienyrityksessä voidaan selittää sillä, että perheyhtiöissä tilintarkastusriski on korkeampi, joka vuorostaan kasvattaa tilintarkastuksen kustannuksia (Ismail & Kamarudin 2012).

Tilintarkastusta on kritisoitu tarpeettomana varsinkin silloin kun kyseessä on omistajan johtama yritys. Tällaisessa tilanteessa tilintarkastuskertomus ei anna yrityksen omistajille mitään lisäarvoa, koska omistaja tai omistajat työskentelevät itsekin yrityksessä, eikä tilintarkastus anna heille mitään sellaista tietoa mitä he eivät ennestään jo tietäisi (Davies 2004b). Tilintarkastuksen yksi pääperiaatteista on antaa omistajille kolmannen osapuolen mielipide yrityksen taloudellisesta tilanteesta, mutta tällaisessa omistajajohtaja tilanteessa tätä lisäarvoa ei synny. Yrityksen pidättäytyessä tilintarkastuksesta voidaan nähdä, että yrityksen sisäinen henkilökunta suorittaisi joka tapauksessa erilaiset tarkastusprosessit (Kamarudin ym. 2012). Tämän voidaan nähdä olevan samassa linjassa Daviesin (2004b) kanssa, että yritys huolehtii ilman valvontaakin velvoitteistaan.

Tilintarkastuksen vaikutukset rahoituskustannuksiin voivat olla perheyhtiössä hyvin pienet tai olemattomat. Voidaan ajatella, että tällaiset yritykset saavat rahoituksensa pääasiassa perheenjäseniltä eli yrityksen omistajilta. Tällöin rahoittaja ei tarvitse lisätietoja yrityksen taloudellisesta tilanteesta. (Niskanen ym. 2010.) Myöskään Sundgrenin (1998) tulokset eivät tue tilintarkastuksen vaikutusta rahoituksen saantiin tai kustannuksiin. Hänen mukaansa olisi syytä olettaa, että velkojat vaatisivat mahdollisimman luotettavia ja korkea laatuista tilintarkastuksia, jos tilintarkastuksella olisi merkittävä vaikutus lainakustannuksiin. Olisihan velkojan etu, että hänen saamansa tiedon luotettavuus olisi mahdollisimman laadukasta. Kuitenkaan hänen tutkimuksensa tulokset eivät tue tätä teoriaa (Sundgren 1998). Hän jatkaa, että lainanantajat voivat halutessaan lisätä erilaisia

kovenantteja lainaehtoihin, joissa vaadittaisiin lainanottajaa suorittamaan tilintarkastus tietyin ehdoin (Sundgren 1998). Tällöin voisi ajatella, että yritys suorittaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen ainoastaan lainanantajan näin vaatiessa, kun arvioidaan sen hyötyjä pääomakustannusten osalta.

3.5. Tilintarkastuksen hinnoittelu

Simunic (1980) on esittänyt varmaankin tunnetuimman tilintarkastuksen hinnoitteluteorian. Tutkimuksessaan hän hinnoitteluteorian lisäksi todisti, että tilintarkastusmarkkinat toimivat kilpailukykyisesti, eikä silloisilla Big Eight-yrityksillä ollut monopolia tilintarkastusmarkkinoilla (Simunic 1980). Myöhemmissä tutkimuksissa on havaittu, että tilintarkastuksen hinnoitteluun vaikuttaa tilintarkastusyhteisön tai -yrityksen koko (Niemi 2004; Van Caneghem 2010; Gist 1995) ja tilintarkastajan kokemus (koulutustaso, työkokemus ja nimikkeet) (Niemi 2004). Big 4-8-yhteisöillä on havaittu olevan myös enemmän preemiota tilintarkastushinnoitteluissaan kuin muissa tilintarkastusyhteisöissä (Niemi 2004; Gist 1995). Big 4-yhtiöiltä ostettaessa tilintarkastus maksaa keskimäärin 20 prosenttia enemmän kuin ostettaessa pienemmältä tilintarkastajalta tai tilintarkastusyhteisöltä. (Sundgren & Svanström 2013.) Tilintarkastuksen hintaa alentaa myös se, että tarkastettava yritys on omistajajohtoinen. Kun yrityksen johdossa toimii myös yrityksen omistaja tai omistajia pienenevät tilintarkastuksesta perittävät maksut (Nikkinen ym. 2004). Vapaa kassavirta sen sijaan nostaa yrityksen tilintarkastuskustannuksia (Nikkinen ym. 2004). Nikkisen (2004) tutkimuksessa havaittiin, että agenttikustannuksilla voidaan jonkin verran selittää tilintarkastuksen hinnoittelua. Kun mahdolliset agenttikustannukset kasvavat yrityksessä, nostaa se myös yrityksen tilintarkastuskustannuksia.

Tilintarkastus on Francisin (2004) mukaan kuitenkin suhteellisen edullista. Tällä Francis (2004) tarkoittaa, että tilintarkastusten epäonnistumisprosentti on pieni ja tilintarkastuspalkkion osuus yrityksen liikevaihdosta on hyvin pieni. Koska tilintarkastukset harvoin antavat väärän tuloksen yrityksen taloudellisesta asemasta ja niiden osuus yrityksen kokonaiskuluista on pieni, voidaan tilintarkastuksen nähdä olevan yritykselle edullinen varmentamisprosessi. Vaikka tilintarkastus on

suhteellisesti edullista yritykselle, ei sen pitäisi heikentää tilintarkastuksen laatua (Francis 2004).

3.6. Agenttiteorian merkitys tilintarkastukseen

Agenttiteoria pyrkii selittämään tilannetta, jossa kaksi osapuolta toimii yhdessä, mutta heidän intressinsä voivat erota toisistaan. Liiketoiminnassa tämä ilmenee yleensä johdon ja omistajien intressien eroissa. Omistajat pyrkivät saamaan pääomalleen parhaan mahdollisen tuoton yrityksen menestyksen avulla. Johto saattaa sen sijaan ajaa omaa etuaan ylitse yrityksen edun, joka on haitallista omistajille. Agenttiteoriaa voikin pitää dominoivimpana teoriana, kun tutkitaan omistajien ja johtajien suhdetta (Chua, Chrisman & Sharma 2003).

Agenttiteoria ottaa tarkemmin kantaa kahteen ongelmaan, jotka agenttisuhteessa voivat ilmetä. Ensimmäinen ongelma on, että päämiehen ja agentin tavoitteet eroavat toisistaan, joka aiheuttaa intressiriidan. Toinen ongelma on päämiehen kyky valvoa agenttiaan kustannustehokkaasti. Päämiehen voi olla vaikeaa valvoa agentin tekemisiä ja päätöksentekoa. Tähän liittyy myös riskin jakaminen toiminnoissa. Päämiehen ja agentin käsitys otettavasta riskin määrästä voi poiketa, jolloin agentti voi toimia epäsuotuisasti päämiehen kustannuksella. Agentti, eli yrityksessä johto, voi ottaa tällöin suurempia riskejä liiketoiminnoissaan kuin omistajat haluaisivat. (Eisenhardt 1989.) Epäsymmetrisen informaation ja rajoitetun rationaalisuuden takia omistajat eivät voi tietää; kaikkia intressieroja johdon kanssa, tavoitteleeko johto vain omaa etuaan, onko johdon tavoite palvella täysin omistajien etuja tai luoda sellaista valvontajärjestelmää, joka takaisi, ettei johto tekisi sellaista, mikä olisi epäedullista omistajille (Chua ym. 2003). Epäsymmetrisellä informaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa toinen osapuoli tietää jostain asiasta enemmän kuin toinen ja pystyy käyttämään tätä tietoa omaksi eduksi. Rajoitetulla rationaalisuudella tarkoitetaan, että vaikka toimijan päätös tulisi perustua rationaalsiin valintoihin, rajoittaa tätä muun muassa käytettävä aika ja kyky prosessoida saatavilla olevaa tietoa.

Wattsin ja Zimmermanin (1983) mukaan tilintarkastus vähentää agenttikustannuksia vain, jos tilintarkastaja pystyy osoittamaan agentin väärinkäytöksistä. Tämä teoria on riippuvainen siitä, että tilintarkastaja toimii riippumattomasti. Voisi kuitenkin nähdä, että tilintarkastuksella on myös ennaltaehkäisevä vaikutus agenttikustannuksiin. Kun agentti tietää, että yrityksessä suoritetaan tilintarkastus, vähentää tämä väärinkäytöksen riskiä. Jensenin ja Mecklingin (1976) mukaan agenttikustannukset muodostuvat kolmesta tekijästä:

- 1) Agentin valvontakustannukset päämiehelle (*monitoring costs*)
- 2) Sitoutumiskustannukset agentille (*bonding costs*)
- 3) Päämiehen ja agentin intressieroista syntyvät kustannukset (*residual losses*)

Päämiehelle muodostuu siis kustannuksia agentin valvomisesta. Tästä esimerkkinä yrityksen hallitus, josta muodostuu kuluja, jonka tehtävänä on valvoa toimitusjohtajaa. Sitoutumiskustannukset agentille tulevat siitä, että agentti joutuu esimerkiksi pidättäytymään jostain muusta tehtävästä nykyisen tehtävän takia. Lopuksi päämiehen ja agentin intressiero muodostaa kustannuksen valvonnasta ja sitoutumisesta huolimatta.

Perheyhtiö eroaa muun muassa tavallisesta pienyrityksestä siten, että sen omistajilla on monesti enemmän valtaa kuin perheen ulkopuolisella osakkaalla (Ellul, Guntay & Lele 2007). Perheyhtiöissä valtaa on keskitetty enemmän perheosakkaille esimerkiksi erilaisilla osakkeilla, jolloin he saavat yhtiökokouksissa enemmän ääniä yhtä osaketta kohden verrattuna perheen ulkopuoliseen sijoittajaan. Agenttikustannukset ovat yleensä perheyhtiöissä pienemmät, koska ne ovat hyvin omistajajohtaja painotteisia. Tällöin erilaiset manipulaatoriskit ovat pienemmät, kun intressit eivät ole jakaantuneet erilleen johdon ja omistajien kesken (Ismail ym. 2012). Myös vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntä on tällöin vähäisempää (Mustapha, Yaen & Ismail 2015). Agenttikustannukset eivät kuitenkaan ole perheyhtiössä olemattomat. Johdon on hyvä palkita myös perheensisäisiä agenteja, koska tällä pystytään osoittamaan agentille, että hänen työtään arvostetaan ammattimaisesti (Schulze, Lubatkin, Dino & Buchholtz 2001). Jos yrityksessä toimii pelkästään omistajia, ei agenttikustannuksia teoriassa pitäisi olla ollenkaan, koska tällöin omistajien ja johdon välillä ei ole minkäänlaisia intressiriitoja (Chua ym. 2003;

Corbetta & Salvato 2004). Agenttikustannukset voivat olla myös normaalia korkeammat perheyhtiössä, jos yhtiön johto ja hallitus ovat liian perhepainotteiset. Villalongan ja Amitin (2006) mukaan perheyhtiön kannalta on hyvä, jos yhtiön perustaja on hallituksen puheenjohtaja tai toimitusjohtaja, mutta tämän jälkeläisen ei tulisi toimia yrityksen toimitusjohtajana. Vähemmistöosakkeenomistajat kärsivät siitä, että toimitusjohtajana toimii perustajan jälkeläinen, koska se kasvattaa heidän agenttikustannuksia. Tähän tulokseen tulee kuitenkin suhtautua varauksella, kun puhutaan pienistä tai keskisuurista perheyhtiöistä, koska edellä mainitut tulokset on saatu suurista perheyhtiöistä. Jos yrityksessä toimii johtajana sellainen henkilö jolla ei ole omistajuutta yrityksessä ollenkaan tai todella vähän kannattaa omistajien luoda jonkinlainen kannustesopimus johtajan kanssa, jotta moraalikatoa ei syntyisi (Lennox 2005).

Ellulin ym. (2007) mukaan perheyrietyksen ja velkojan välillä agenttikustannukset pienenevät, koska perheyrietyksen on helpompi luoda pitkäaikaisia suhteita velkoihin. Agenttikustannuksia voidaan pienentää esimerkiksi erilaisten sopimusten kautta. Pidempiaikaisissa sopimuksissa osapuolten luotto toisiinsa lisääntyy jolloin myös agenttikustannukset pienenevät näiden osapuolten välillä (Corbetta ym. 2004). Sopimuksien ehdot perustuvat tietoihin toisesta osapuolesta, jotta sopimuksesta saadaan luotettava, on se tieto, johon sopimus perustuu oltava myös luotettavaa. Tämän takia agenttisuhteet, jotka perustuvat sopimukseen lisää tilintarkastuksen kysyntää, koska tiedot yrityksestä, eli toisesta osapuolesta, johdetaan tilinpäätöksestä (Lennox 2005). Lennox (2005) havaitsi, että omistajajohtajien ja tilintarkastustoimistojen välillä vallitsee negatiivinen korrelaatio. Kun yrityksen johtajan omistajuus yrityksestä lisääntyy, niin tilintarkastustoimiston koko pienenee. Tämä voi selittää sitä, että perheyrietykset valitsevat harvemmin Big 4-tilintarkastusyhteisön tilintarkastajakseen. Tähän tulokseen päätyivät myös Niskanen ym. (2010). Heidän tutkimuksen mukaan perheyrietykset valitsevat Big 4-tilintarkastusyhteisön harvemmin kuin muut yritykset. Big 4-tilintarkastusyhteisön kysyntää pienentää perheen vaikutusvallan kasvu yrityksessä, toimitusjohtajan omistusosuuden kasvu ja yrityksen nuoruus (Niskanen ym. 2010).

3.7. Yhteenveto aiemmista tutkimuksista

Aiemmissä tutkimuksissa vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntä on vaihdellut paljon. Ojala ym. (2016) päätyivät siihen, että vapaaehtoisen tilintarkastuksen Suomessa suorittaa 32 % yrityksistä kun taas Niemi ym. (2012) arvioivat kysynnän olevan jopa 60 %. Todellista kysyntää on siten vaikea arvioida, koska tämänkin tutkielman aineistosta melkein 90 % on tilintarkastettuja yrityksiä. On huomioitavaa, että aineisto koostuu vain niistä tilinpäätöksistä, jotka ovat saatavilla Suomen Asiakastiedon tietokannasta. Todellisuudessa kysyntä sijoittuikin todennäköisesti 30 ja 60 prosentin väliin. Kysynnän tarkempaa määrää olisi hyvä tutkia lisää tulevaisuudessa, koska tulevaisuudessa tilintarkastusrajat saattavat nousta, jolloin varsinkin pienempien tilintarkastajien tulee arvioida toimintansa jatkuvuutta. Kokonaisuudessaan kuitenkin vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta saatavat hyödyt ovat suuremmat kuin siitä syntyvä kustannus, joten todennäköisesti yritykset jatkavat kyseisen palvelun käyttöä, vaikka rajoja nostettaisiinkin.

Aiemmistä tutkimuksista voidaan huomata, että eniten vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavat yrityksen koko ja ulkopuolinen rahoitus. Yrityksen kasvaessa sen taseen erät muuttuvat riskipitoisemmiksi, jolloin yritykselle hakeutuu enemmän vapaaehtoisen tilintarkastuksen piiriin (Dedman ym. 2014). Yritys monimutkaistuu kokonaisuudessaan kasvaessaan ja sen sisäisiä ja ulkoisia toimia tulee tällöin tarkastella tarkemmin (Knechel ym. 2008). On luonnollista, että yrityksen kasvu yleensä hidastuu sitä mukaa mitä suurempi siitä tulee, joten uusia kasvun ajureita voi olla vaikeampi löytää. Tällöin tilintarkastajan käyttö ulkopuolisena konsulttina voi olla yksi tapa yritykselle löytää keinoja tehostaa toimintojaan. Vaikka yritys olisikin jo saturoitunut eikä hakisi aktiivisesti kasvua, niin se saattaa silti haluta löytää keinoja omien toimintatapojen kehittämiseen. Veroneuvonta on myös osa tilintarkastajan roolia, jota tilintarkastusyhteisöt myös myyvät paljon asiakkailleen (Beardsley ym. 2017).

Ulkoiset palvelut ja rahoitus lisäävät myös yrityksen tarvetta suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus. Monesti yrityksen halutessa ulkopuolista rahoitusta esimerkiksi pankeilta, sillä tulee olla tilintarkastuskertomus, jotta pankki pystyisi

paremmin luottamaan yrityksen tilinpäätöksen paikkansapitävyyteen. Yritys pystyy kuitenkin saamaan rahoitusta myös ilman tilintarkastuskertomusta, mutta tämä vaikuttaa yleensä rahoituskustannuksiin (Dedman ym. 2012). Tästä myös mainittava, että taloudellinen ahdinko, joka monesti voi johtua rahoituksen puutteesta tai liian korkeista rahoituskustannuksista, voi lisätä kysyntää. Mielenkiintoisena havaintoja Ojalan ym. (2016) tutkimuksessa päädyttiin siihen lopputulokseen, että mikroyritys suorittaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen todennäköisemmin silloin, kun sen taloudellinen tilanne on hyvä.

Tilintarkastuksen laadusta on saatu ristiriitaisia tuloksia. Osassa tutkimuksista Big 4 -yhtiöiden tilintarkastusten on havaittu olevan laadukkaampia (Beardsley, Lassila & Omer 2017, Ettredge, Fuerherm & Li 2014), kun taas on löydetty myös tuloksia, että varsinkaan pienet yhtiöt eivät saa laadukkaampia tilintarkastuksia näistä tilintarkastusyhteisöistä (Samelson ym. 2006; Ojala ym. 2014). Näiden takia on vaikea luoda johtopäätöksiä siitä, että kannattaako varsinkaan pienen yrityksen valita Big 4 -yhtiötä tarkastajakseen. Näiden tilintarkastuspalvelut ovat kalliimpia (Niemi 2004; Gist 1995), joten yrityksen kannattaa arvioida saako se siitä vastaavaa hyötyä. Hyötyä yritys saa niistä varsinkin silloin, kun sen toimiala on normaalia erikoisempi ja se vaatii siihen liittyvää osaamista (Francis 2004). Tilintarkastajan pakollisella kierrolla ei ole nähty olevan vaikutusta tilintarkastuksen laatuun, ainakaan positiivisesti.

Tilintarkastuksella on myös agenttiteorian näkökulmasta vaikutusta yrityksessä. Tilintarkastaja toimii ikään kuin eräänlaisena kurinpitäjänä yrityksen toiminnoissa (Tabone ym. 2003). Tilintarkastajalla on vaikutusta sekä ulkopuolisiin sidosryhmiin, sekä myös yrityksen työntekijöihin (Rehn 2005). Agenttikustannukset ovat korkeammat yrityksissä, joissa on paljon enemmän mahdollisuutta moraalikatoon. Tällaisissa yrityksissä työskentelee yleensä ulkopuolisia henkilöitä korkeammissa tehtävissä, eivätkä yrityksen omistajat ole välttämättä mukana päivittäisissä operaatioissa. Täysin omistajajohtoisessa yrityksessä ei pitäisi olla agenttikustannuksia ollenkaan (Chua ym. 2003; Corbetta & Salvato 2004). Tilintarkastuksella yritys pystyy alentamaan agenttikustannuksiaan (Watts ym. 1983; Ellul ym. 2007), koska moraalikadon mahdollisuus on tällöin pienempi ja

mahdollisiin väärinkäytöksiin pystytään puuttumaan helpommin, sekä yrityksen ja velkojan väliset agenttikustannukset pienenevät.

Negatiivisia vaikutuksia vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta yritykselle ei ole löydetty paljon. Siitä selkeimmät haitat yritykselle ovat kustannus ja sen viemä aika (Kamarudin ym. 2012; Aakala 2006). Suhteellisesti tilintarkastus on kalliimpaa pienille yrityksille (Salleh ym. 2008). Omistajajohteisessa yrityksessä vapaaehtoiselle tilintarkastukselle ei olisi välttämättä edes tarvetta, joten se voidaan nähdä turhana kulueränä (Davies 2004b; Kamarudin ym. 2012). Perheyhtiöissä rahoituskustannusten pieneneminen tilintarkastuksen seurauksena voi olla myös epätodennäköisempää, koska ulkopulista rahoitusta on vähemmän (Niskanen ym. 2010).

4. TUTKIELMAN EMPIIRIA

Aiemmissa tilintarkastustutkimuksissa tutkimuksien empiirinen osuus on toteutettu tilinpäätösanalyysillä. Tutkimuksissa tilinpäätöstiedot on kerätty eri tietokannoista, jonka jälkeen tulokset on johdettu näistä saatavasta informaatiosta. Myös tässä tutkimuksessa empiirinen osuus suoritetaan tilinpäätöstietojen perusteella. Tilinpäätöstiedot on kerätty Suomen Asiakastiedon Voitto+ -ohjelmasta. Aineisto koostuu tilintarkastetuista ja tilintarkastamattomista tilinpäätöksistä vuodelta 2016.

4.1. Hypoteesit

Tämän tutkimuksen hypoteesit on muodostettu aiempien tutkimuksien perusteella. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää tutkitaan liikevaihdon, taseen loppusumma, rahoituskustannusten ja omavaraisuuden kannalta. Näistä muodostuvat tutkimuksen neljä hypoteesia:

H1: Mitä suurempi on yrityksen liikevaihto, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

H2: Mitä suurempi on yrityksen taseen loppusumma, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

H3: Mitä suurempi on yrityksen omavaraisuusaste, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

H4: Mitä pienemmät ovat yrityksen rahoituskustannukset, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Ensimmäinen ja toinen hypoteesi perustuvat aiemmissä tutkimuksissa havaittuihin tuloksiin (Haw ym. 2008; Salleh ym. 2008; Dedman ym. 2014). Näissä tutkimuksissa

yrittäjien liikevaihdon ja taseen loppusumman on havaittu korreloivan positiivisesti vapaaehtoisen tilintarkastuksen kanssa. Yrityksen kasvu myös tekee yrityksestä monimutkaisemman, mikä lisää yrityksen tarvetta myös ulkopuoliselle tarkastajalle. Koon myötä yritykselle voi myös tulla tarve saada ulkopuolista konsultointia. Tilintarkastajan rooli tällaisissa yrityksissä onkin enemmän konsulttina toimimista (Aakala 2006; Knechel ym. 2008; Fontaine ym. 2013).

Kolmas hypoteesi peilaa aiempien tutkimusten tuloksia siitä, että vakaampi yritys on myös todennäköisesti suorittanut vapaaehtoisen tilintarkastuksen (Ojala ym. 2016). Omavaraisuusaste on yksi tapa mitata yrityksen vakautta, koska siinä verrataan omaa pääomaa taseen loppusummaan. Omavaraisuuden voi nähdä myös olevan yhteydessä rahoituskustannuksiin, koska omavaraisemmalla yrityksellä on yleensä vähemmän vierasta pääomaa, jonka takia myös rahoituskustannusten tulisi olla pienemmät. Se, että onko omavaraisuus itsessään vaikuttava tekijä vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään, on kolmannen hypoteesin perustana, jotta molemmat, rahoituskustannukset ja omavaraisuus olisivat selittävinä tekijöinä vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysynnälle.

Neljännessä hypoteesissa oletetaan, että rahoituskustannusten ja tilintarkastuksen välillä on negatiivinen korrelaatio. Yritys, jolla on tilintarkastuskertomus, pystyy saamaan halvempaa rahoitusta toimintaansa, jonka takia alemman rahoituskustannusten omaava yritys on myös todennäköisemmin suorittanut vapaaehtoisen tilintarkastuksen (Dedman ym. 2012). Kuten aiemmin mainittu ovat rahoituskustannukset läheisessä suhteessa omavaraisuuden kanssa, mutta ne on eroteltu omiksi hypoteeseikseen, jotta niitä voidaan tutkia itsenäisesti selittävinä tekijöinä.

Hypoteesien avulla arvioidaan kuinka aiemmissä tutkimuksissa havaitut korrelaatiot vastaavat pienten suomalaisten yritysten vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää vuonna 2016.

4.2. Tutkimuksessa käytetty aineisto

Tutkimuksessa käytetty aineisto on kerätty Voitto+ -tietokannasta keväällä 2018. Aineisto koostuu vuoden 2016 tilinpäätöksistä, joissa tilikauden pituus on ollut 12 kuukautta. Aineistoon valittiin tilintarkastetut ja tilintarkastamattomat yritykset, joiden ei ole pakko suorittaa lakisääteistä tilintarkastusta. Aineistoa rajattiin lisäksi siten, että liikevaihdon tuli olla vähintään 25 000 euroa ja taseen loppusumman 15 000 euroa. Tällä tavalla aineistosta rajattiin ulos yrityksen joilla ei ole aktiivista toimintaa tai se on hyvin vähäistä. Aineisto koostuu 1830 yrityksestä, joista 1572 on tilintarkastettuja ja 258 tilintarkastamattomia (Taulukko 2).

Taulukko 2. Aineiston jakautuminen.

Yritysten jakautuminen	Kappaletta	Prosenttia
Tilintarkastettu	1572	85,9 %
Tilintarkastamaton	258	14,1 %
Yhteensä	1830	100 %

Taulukko 3. Aineiston selittävät tekijät.

Tieto	N	Keskiarvo	Keskihajonta	Mediaani	Minimi	Maksimi
Tilintarkastettu	1830	0,86	0,35	1	0	1
Liikevaihto (1000 €)*	1830	103,6	47,53	100,5	25	200
Tase (1000 €)	1830	52,29	23,67	50	15	100
Rahoituskust. (1000 €)	1830	-0,61	1,34	0	-19	2
Omavaraisuus	1830	0,46	0,47	0,59	-1,84	1,73

Yrityksistä 85,9 % on tilintarkastettuja. Jos yritys on tilintarkastettu saa se arvon 1, ja tilintarkastamaton arvon 0. Liikevaihto, tase ja rahoituskustannukset on ilmoitettu tuhansina euroina. Rahoituskustannukset ovat negatiivisia niiden ollessa kuluja. Yhdellä aineiston yrityksistä rahoituskulut olivat positiiviset eli se oli kirjannut

rahoituskulua tuloksi tilikaudelle. Kaikilla muilla yrityksillä rahoituskulut olivat 0-19 000 euroa. Omavaraisuusaste on ilmoitettu taulukossa 3 desimaalilukuna, jolloin omavaraisuuden keskiarvo on 46 %. Omavaraisuusaste on laskettu jakamalla oma pääoma taseen loppusummalla, josta on vähennetty saadut ennakot. Yrityksistä ei ole tehty toimialajaottelua eikä niitä ole valittu miltään tietyltä toimialalta.

Keskiarvallisesti liikevaihto on 103 600 euroa, tase 52 290 euroa, rahoituskustannukset 610 euroa ja omavaraisuusaste 46 %. Aineistossa on paljon hajontaa, koska aineistoon on otettu kaikki yritykset, jotka asettuivat raja-arvojen sisään. Aineisto rajattiin siten, että liikevaihdon tuli olla 25 000-200 000 euroa, taseen loppusumman 15 000-100 000 euroa ja henkilöstöä maksimissaan 3. Henkilöstön määrää ei ole otettu huomioon analyysiä tehdessä. Se on ollut vain rajaavana tekijänä aineistoa varten, jotta kaikki yritykset jäivät alle tilintarkastusrajojen.

Taulukko 4. Jaottelu tarkastettuihin ja tarkastamattomiin.

Tilintarkastettu	Liikevaihto (tuhatta €)	Tase (tuhatta €)	Rahoituskustannukset (tuhatta €)	Omavaraisuus %
Kyllä	105,70	53,57	-0,6	46,8 %
Ei	90,86	44,64	-0,64	43,8 %

Taulukosta 4 voidaan nähdä, että keskiarvallisesti tilintarkastetut yritykset ovat tilintarkastamattomia suurempia. Liikevaihdolla ja taseen loppusummalla mitattuna tilintarkastettu yritys on keskimäärin 16–20 % suurempi kuin tilintarkastamaton. Keskiarvo on aiempien tutkimusten mukainen, että tilintarkastuksen kysyntään vaikuttaa positiivisesti yrityksen koko. Rahoituskustannukset ovat keskimäärin 6,67 prosenttia korkeammat tilintarkastamattomassa yrityksessä tilintarkastettuun verrattuna. Myös rahoituskustannukset ovat keskimäärin mukaisesti samassa linjassa aiempien tutkimuksien kanssa. Omavaraisuusasteessa ero on samaa luokkaa kuin rahoituskustannuksissa. Tilintarkastettu yritys on keskimäärin 6,8 % omavaraisempi kuin tilintarkastamaton. Keskiarvoja katsomalla logistisen regressioanalyysin tuloksien voisi olettaa painottavan liikevaihdon ja taseen

vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään. Omavaraisuuden ja rahoituskustannusten keskimääräinen ero on selkeästi pienempi kuin taseen ja liikevaihdon, jonka takia regressioanalyysi saattaa painottaa enemmän niiden merkitystä kysyntää arvioitaessa.

4.3. Tutkimuksessa käytetyt menetelmät

Tilinpäätöstietoja analysoitiin SAS EG -ohjelmalla. Logistiseen regressioanalyysiin sisällytettiin koko aineisto ja merkitsevyytasoksi asetettiin 5 %. Tällöin saadut tulokset ennustavat 95 % todennäköisyydellä vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää.

Logistisessa regressioanalyysissä useista selittävästä tekijöistä pyritään löytämään parhaat vaihtoehdot. Selittävien tekijöiden tulisi olla oleellisia, jotta saatuihin tuloksiin voitaisiin luottaa. Vaikka logistinen regressioanalyysi voi osoittaa, että jokin selittäjä vaikuttaa johonkin tulokseen, niin tulee muistaa, että sillä ei välttämättä ole reaalivaikutuksia, koska tutkitaan vain yhteyksiä annettujen tietojen välillä.

Logistisessa regressioanalyysissä jokainen muuttuja saa painokertoimen β . Painokertoimilla kerrotut muuttujat lasketaan yhteen ja tähän lisätään vakio. Logistisessa regressioanalyysissä oletetaan, että selittävien muuttujien ja selitettävän muuttujan *logit*-muunnoksen välillä on lineaarinen yhteys, joka voidaan esittää seuraavasti:

$$(1) \quad \ln[\hat{Y}/(1 - \hat{Y})] = \alpha + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_i X_i,$$

jossa \hat{Y} on selitettävän muuttujan todennäköisyys saada arvo 1 ja $(1 - \hat{Y})$ on selitettävän muuttujan todennäköisyys saada arvo 0. Kaavassa α on vakio, β on selittävän muuttujan painokerroin ja X on selittävän muuttujan arvo. Tässä tutkielmassa X -arvot kuvaavat siis liikevaihdon, taseen loppusumman, rahoituskustannuksien ja omavaraisuuden arvoja yrityksissä. Toisin sanoen edellinen kaava voidaan esittää tässä tutkielmassa seuraavasti:

$$(2) \quad \text{Vapaaehtoinen tilintarkastus } (0,1) = \alpha + \beta_1(\text{liikevaihto}) + \beta_2(\text{taseen loppusumma}) + \beta_3(\text{rahoituskustannukset}) + \beta_4(\text{omavaraisuus}) + \varepsilon$$

4.4. Logistinen regressioanalyysi

Taulukko 5. Logistinen regressioanalyysi.

	Vapausaste	Regressiokerroin	Keskihajonta	Waldin testisuure	P -arvo
Vakio	1	0,5089	0,2078	5,9976	0,0143
Liikevaihto	1	0,00584	0,00155	14,1408	0,0002**
Tase	1	0,0153	0,00318	23,0914	<,0001**
Rahoituskulut	1	0,0776	0,0521	2,2219	0,1361
Omavaraisuus	1	0,0554	0,1505	0,1357	0,7126

Taulukon 5 tuloksista voidaan huomata, että vain liikevaihto ja taseen loppusumma ovat tilastollisesti merkitseviä tekijöitä vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysynnässä. Rahoituskulut ovat lievästi merkitsevyyden ulkopuolella arvolla 0,1361, joten niitä voidaan pitää suuntaa antavina kysyntää arvioitaessa. Omavaraisuusastetta ei voida pitää tilastollisesti merkitsevänä tekijänä.

Positiivinen regressiokerroin ilmaisee sitä, että korkea liikevaihto ja taseen loppusumma lisäävät todennäköisyyttä valita vapaaehtoinen tilintarkastus. Rahoituskulut ovat suuntaa antavia p-arvollaan. Omavaraisuusaste ei vaikuta tilastollisesti merkitsevällä tavalla kysyntään.

Logistisen regressioanalyysin tuloksia voidaan käyttää hyväksi määrittäessä todennäköisyyttä suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus. Todennäköisyyttä mitataan kaavalla:

$$(3) \quad P = 1/(1 + e^{-Z}),$$

jossa P on todennäköisyys, että havainto kuuluu ryhmään 1 ja jossa $Z = \alpha + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_i X_i$. Tällöin tämän tutkielman logistisen regression tuloksista voidaan muodostaa seuraava esimerkki:

Yritys, jonka liikevaihto on 104 000 euroa, taseen loppusumma 52 000 euroa, rahoituskustannukset 610 euroa ja omavaraisuusaste 46 % valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen todennäköisyydellä:

$$(4) \quad Z = 0,5089 + (0,00584 * 104) + (0,0153 * 52) + (0,0776 * 0,61) + (0,0544 * 0,46) = 1,94678$$

$$(5) \quad P = 1/(1 + e^{-1,94678}) = 0,87509 \dots$$

Tällöin aineistossa oleva yritys suorittaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen 87,5 % todennäköisyydellä. Koska suurin osa aineiston yrityksistä (85,9 %) on suorittanut tilintarkastuksen, niin vaikuttaa tämä myös saatuun odotusarvoon. Tilintarkastuksen todennäköisyyttä arvioitaessa on tärkeää muistaa, että rahoituskustannukset eikä omavaraisuusaste olleet tilastollisesti merkitseviä. Näiden kolmen tekijän takia yllä annettuun esimerkki laskelmaan kannattaa suhtautua kriittisesti. Todellisuudessa ei voida tehdä johtopäätöksiä, että kyseisen tyyppinen yritys valitsi vapaaehtoisen tilintarkastuksen saadulla todennäköisyydellä. Omavaraisuus ei ollut tilastollisesti merkitsevä ja rahoituskulut olivat myös vain suuntaa antavia, joten tämä myös vaikuttaa yllä olevan yhtälön luotettavuuteen. Saatu todennäköisyys on kuitenkin yhtenäinen tilintarkastuksien määrän kanssa. Yllä olevassa laskussa esimerkki yrityksen luvut olivat aineiston keskiarvon mukaisia. Verrattuna keskiarvoon, malli siis ennustaa kysyntää hyvin käytetyssä aineistossa.

Suoritettaessa regressioanalyysi pelkästään liikevaihdolla ja taseen loppusummalla (Taulukko 6), voidaan testata erikseen tilastollisesti merkitseviä tekijöitä selittävinä tekijöinä. Tällöin aiemmin suoritetun esimerkkilaskun mukaisen yhtiön todennäköisyys vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään olisi:

$$(6) \quad Z = 0,5445 + (0,00548 * 104) + (0,0148 * 52) = 1,88402$$

$$(7) \quad P = 1/(1 + e^{-1,88402}) = 0,8680 \dots$$

Tällöin vapaaehtoisen tilintarkastuksen todennäköisyys oli 86,8 %, joka on lähes sama tulos (87,5 %) kuin testattuna kaikilla tekijöillä. Tästä voidaan päätellä, että vaikka rahoituskulut ja omavaraisuusaste eivät olleet tilastollisesti merkitseviä, niin ne eivät täysin pilaa mallia. Tästä voidaan päätellä, että vaikka aineistoa analysoitaisiin asteittain Forward-menetelmällä, niin saatu kysynnän todennäköisyys tulisi olemaan hyvin lähellä nyt saatuja tuloksia.

Taulukko 6. Logistinen regressioanalyysi liikevaihdolla ja taseen loppusummalla.

	Vapausaste	Regressiokerroin	Keskihajonta	Waldin testisuure	P-arvo
Vakio	1	0,5445	0,1951	7,7878	0,0053
Liikevaihto	1	0,00548	0,00153	12,7873	0,0003
Tase	1	0,0148	0,00312	22,4558	<,0001

Taulukko 7. Keskinäiset korrelaatiot.

	Vakio	Liikevaihto	Tase	Rahoituskustannukset	Omavaraisuus
Vakio	1	-0,5916	-0,5102	0,0909	-0,3428
Liikevaihto	-0,5916	1	-0,1680	0,0863	0,0915
Tase	-0,5102	-0,1680	1	0,1828	-0,1438
Rahoituskulut	0,0909	0,0863	0,1828	1	-0,3795
Omavaraisuus	-0,3428	0,0915	-0,1438	-0,3795	1

Tuloksien tulkittavuuden parantamiseksi on myös hyvä ottaa huomioon selittävien tekijöiden keskinäiset korrelaatiot (Taulukko 7). Jos selittävät tekijät korreloivat paljon toistensa kanssa, se heikentää tulosten tarkkuutta. Korrelaatio on aina -1 ja 1

välillä, jossa -1 osoittaa täydellistä negatiivista korrelaatiota ja 1 täydellistä positiivista korrelaatiota. Keskinäisiä korrelaatioita katsottaessa ei aineistossa ole havaittavissa korkeita korrelaatioita selittävien tekijöiden välillä. Korkein korrelaatio on rahoituskulujen ja omavaraisuuden välillä, jossa on mielenkiintoista havaita, että aineistossa omavaraisuuden kasvaessa rahoituskustannusten arvo pienenee eli rahoituskustannusten euromääräinen kustannus on korkeampi yrityksillä, jotka ovat omavaraisempia. Oletus olisi, että omavaraisemmalla yrityksellä olisi pienemmät rahoituskustannukset, koska vieraan pääoman määrä taseessa on tällöin pienempi. Tulokseen kuitenkin todennäköisesti vaikuttaa yritysten pieni koko ja vähäinen määrä, jonka takia negatiivista korrelaatioon tulee suhtautua varauksella.

Taseen ja liikevaihdon välillä on pieni negatiivinen korrelaatio, joka kertoo, että aineiston yrityksissä liikevaihto ja tase eivät kasva samassa suhteessa. Myös taseen ja omavaraisuuden välillä on pieni negatiivinen korrelaatio, joka viittaa siihen, että omavaraisilla yhtiöillä taseen kasvu heikentäisi omavaraisuutta. Korrelaatiot näissä molemmissa ovat kuitenkin sen verran pieniä, ettei niistä tule tehdä johtopäätöksiä.

Aineiston selittävät tekijät eivät kokonaisuudessaan korreloi paljoa toistensa kanssa, joten aineistoa voidaan tältä osin pitää hyvänä. Koska keskinäinen korrelaatio ei ole suurta, voidaan selittäviä tekijöitä pitää parempina selittäjinä kuin, jos korrelaatiot niiden välillä olisivat suuria.

Hosmerin ja Lemeshown testi (Taulukko 8.) mittaa sitä, kuinka hyvin arvot luokittelevat oikeisiin kategorioihin. Mallin mukaan khiin neliö -testin p-arvo tulee olla yli 0,05, jotta malli olisi hyvä. Mallin toimivuutta parantaa se, että suurin osa selitettävistä tekijöistä saa saman arvon (0 tai 1). Tällöin malli onnistuu paremmin luokittelemaan havainnot. Testissä havainnot jaetaan ennustearvojen mukaisesti suurusjärjestykseen ja ne jaetaan kymmeneen ryhmään sekä selitettävän tekijän mukaan kahteen ryhmään. (Metsämuuronen 2002: 640-641.)

Taulukko 8. Hosmerin ja Lemeshown testi.

Ryhmä	Yhteensä	Tilintarkastettu = 1		Tilintarkastettu = 0	
		Havaittu	Ennustettu	Havaittu	Ennustettu
1	183	133	137,61	50	45,39
2	183	150	145,39	33	37,61
3	183	147	149,81	36	33,19
4	183	155	153,48	28	29,52
5	183	153	156,72	30	26,28
6	183	165	159,85	18	23,15
7	183	166	162,84	17	20,16
8	183	168	165,61	15	17,39
9	183	166	168,54	17	14,46
10	183	169	172,15	14	10,85
Khiin neliö		Vapausaste		P-arvo	
6,0181		8		0,6452	

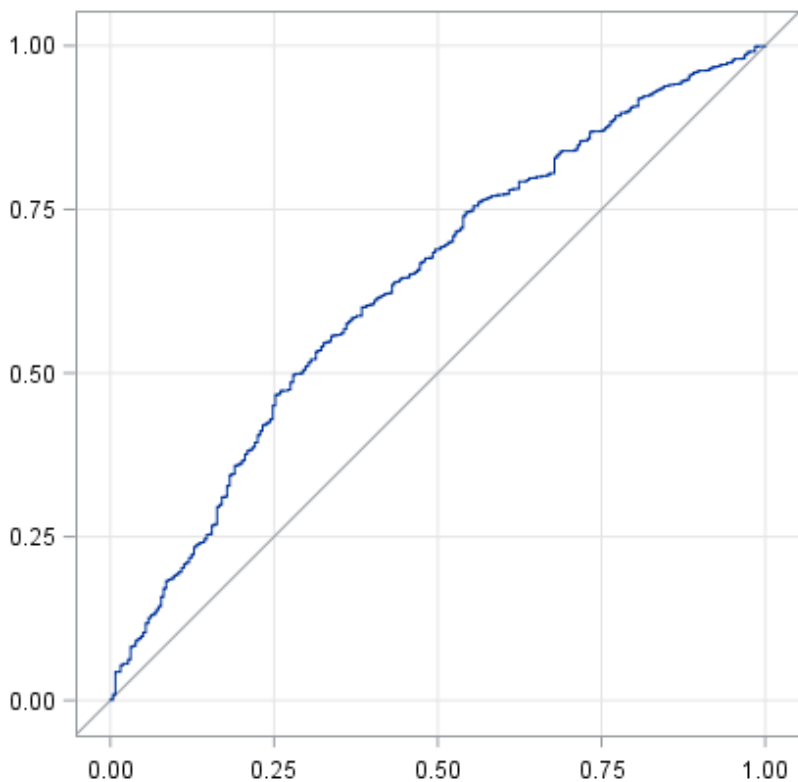
Luokittelutaulukon (Taulukko 9.) avulla pystytään arvioimaan mallin luokittelua todelliseen luokitteluun. Luokittelutaulukosta selviää, että tutkielman malli ennustaa 85,9 % todennäköisyydellä oikean luokituksen. Luokittamisen todennäköisyysrajaksi asetettiin 0,50. Luokittelutaulukossa voi tutkia sitä, kuinka hyvin pelkkä vakiotermin selittää ja ennustaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää (Metsämuuronen 2002: 639).

Taulukko 9. Luokittelutaulukko

Havaittu	Ennustettu		
	Tilintarkastus		Oikein %
	1	0	
Tilintarkastus 1	1572	0	100,0
Tilintarkastus 0	258	0	,0
Kokonais-%			85,9

Tarkasteltaessa analyysin residuaaleja (Kuvio 2.) tulisi niiden kulkea suorassa linjassa aineiston ollakseen normaalijakautunut. Huomaamme kuvioista 2, että lähes kaikki arvot ovat hieman liian suuria. Residuaali kuvaa havaitun ja ennustetun arvon erotusta, jotka järjestetään suurusjärjestyksen mukaan ja normaalijakautuneena ne kulkisivat pitkin alla näkyvää janaa. Sininen kaari on tässä tutkielmassa käytetyn aineiston residuaalit. Logistisen regressioanalyysin etuihin kuuluu se, ettei residuaalien tarvitse olla normaalijakautuneita, mutta se parantaa mallin luotettavuutta. Residuaalien ei tarvitse myöskään olla homoskedastisia eli tasaisesti jakautuneita.

Kuvio 2. Logistisen regression residuaalit.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET TULOKSISTA

Logistisesta regressioanalyysistä saadut tulokset noudattelevat osakseen tutkielman hypoteeseja. Ensimmäinen ja toinen hypoteesi voidaan tulosten perusteella hyväksyä sellaisinaan, koska korkeampi liikevaihto ja taseen loppusumma lisäävät todennäköisyyttä valita vapaaehtoinen tilintarkastus. Nämä ovat samassa linjassa aiempien tutkimusten kanssa, joissa ollaan päädytty siihen, että yrityksen koon kasvu lisää vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää. Molempien, liikevaihdon ja taseen, regressiokerroimet olivat positiivisia, joka tarkoittaa, että niiden kasvaessa myös tilintarkastuksen kysyntä kasvaa. Molempien osalta myös tilastollinen merkitsevyys oli hyväksyttävällä tasolla, joten ensimmäinen ja toinen hypoteesi osoittautuvat tosiksi. Täten H1:n ja H2:n nollahypoteesit hylätään.

H1: Mitä suurempi on yrityksen liikevaihto, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

H2: Mitä suurempi on yrityksen taseen loppusumma, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Tulokset täsmäävät aiempien tutkimuksien kanssa, joissa on tultu siihen tulokseen, että yrityksen koko kasvattaa todennäköisyyttä suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus (Haw ym. 2008; Salleh ym. 2008; Dedman ym. 2014; Ojala ym. 2016). Tulosta voidaan pitää jokseenkin odotettuna sekä aiempien tutkimuksien takia, että myös sen takia, että yrityksen kasvaessa se monimutkaistuu ja tarvitsee ulkopuolista konsultaatiota. Myös kasvun ajurit käyvät vähäisemmiksi kasvun myötä, joten ulkopuolinen henkilö pystyy auttamaan yritystä löytämään näitä uudestaan.

Rahoituskulujen regressiokerroin oli myös positiivinen, joka tarkoittaa, että pienemmät rahoituskulut kasvattavat todennäköisyyttä valita vapaaehtoinen tilintarkastus. Koska rahoituskulut ovat aineistossa negatiivisia lukuja, niin positiivinen regressio viittaa siihen, että mitä lähempänä nolaa rahoituskulut ovat, sitä todennäköisemmin tilintarkastus suoritetaan. Rahoituskulujen p-arvo oli 0,1361, joten se ei ole tilastollisesti merkitsevä, mutta sitä voidaan käyttää suuntaa

antavana tuloksena. Aiemmissä tutkimuksissa on päädytty siihen, että tilintarkastuksen suorittanut yritys joutuu maksamaan pienempiä rahoituskuluja kuin tilintarkastamaton. On huomioitava, että tässä tutkielmassa hypoteesi oli siinä muodossa, että pienemmät rahoituskulut lisäävät todennäköisyyttä suorittaa vapaaehtoinen tilintarkastus, joka poikkeaa aiemmista tutkimuksista, joissa rahoituskustannukset ovat olleet selitettävä tekijä ja tilintarkastus selittävä tekijä. Asiaa pitää siis katsoa kahdelta kannalta; vaikuttaako tilintarkastus rahoituskustannuksiin vai rahoituskustannukset tilintarkastukseen. Varsinkin nuoremmalle yritykselle olisi todennäköisesti luonnollisempaa, että nimenomaan tilintarkastus on se tekijä, joka pienentää rahoituskustannuksia muun muassa agenttiteorian takia.

Omavaraisuusaste ei ollut tilastollisesti merkitsevä, joten sen vaikutuksen tulkittamista tässä tutkielmassa saatujen tulosten valossa tulee arvioida erityisen kriittisesti. Omavaraisuus on kuitenkin suorassa yhteydessä ulkopuoliseen rahoitukseen, jonka on havaittu kasvattavan vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää. Kun analyysi suoritettiin pelkällä liikevaihdolla ja taseen loppusummalla huomattiin, ettei odotusarvo muuttunut paljoa. Tämä kannattaa ottaa huomioon arvioitaessa saatua funktiota. Omavaraisuudella ei ollut paljoa painoarvoa laskettaessa kysynnän todennäköisyyttä, joten sen sisällyttäminen tutkielmassa ei merkittävästi muuta saatuja tuloksia. H3:n ja H4:n nollahypoteesit jäivät siis voimaan riittävän näytön puuttuessa.

H3: Mitä suurempi on yrityksen omavaraisuusaste, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

H4: Mitä pienemmät ovat yrityksen rahoituskustannukset, sitä todennäköisemmin yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Vaikka rahoituskuluista tai omavaraisuusasteesta ei saatu tässä tutkielmassa tilastollisesti merkitseviä tuloksia, ovat ne kuitenkin suuntaan antavina tekijöinä samanlaisia kuin aiemmissä tutkimuksissa on saatu. Alempien rahoituskustannusten ja korkeamman omavaraisuuden tuloksia ovat saaneet muun muassa Collis (2004), Dedman ym. (2012) ja Blackwell ym. (1998). Kausarnin ym.

(2016) tuloksissa oli selkein poikkeus muihin tutkimuksiin, koska heidän mukaansa rahoituskustannukset kasvavat yrityksellä, joka siirtyy vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta pakollisten tilintarkastusten piiriin. Huomioitavaa tietenkin tässä tutkimuksessa on, että se tutki juurikin pakollisen ja vapaaehtoisuuden rajalla olevia. Tästä voisi myös päätellä, että rahoittajat luottavat pienien yritysten kohdalla enemmän vapaaehtoiseen tilintarkastukseen kuin pakolliseen. Ainakin jos asiaa tarkastellaan puhtaasti rahoituskustannusten kannalta.

6. YHTEENVETO

Tilintarkastusala muuttuu jatkuvasti juridisten ja teknologisten muutosten myötä. Suomen osalta suurimmat muutokset ovat tulleet EU-jäsenyyden myötä ja uuden tilintarkastuslain myötä 2017. Tulevaisuudessa yhtenäistäminen varsinkin Euroopan sisällä tulee varmastikin jatkumaan, jolloin erilaiset standardit nousevat merkittävämmiksi kuin kansallinen lainsäädäntö.

Tämän tutkielman aineisto kerättiin Suomen Asiakastiedon tietokannasta keväällä 2018. Aineisto koostui sellaisten yritysten tilinpäätöksistä vuodelta 2016, joiden ei olisi ollut pakko suorittaa tilintarkastusta. Aineistossa oli tilintarkastettuja ja tilintarkastamattomia yrityksiä. Valtaosa aineiston yrityksistä oli tilintarkastettuja. Aineistoa analysointiin logistisella regressioanalyysillä hyödyntäen tiettyjä tilinpäätöslukuja.

Aiemmissä tutkimuksissa vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää on tutkittu monen selittävän tekijän kautta. Tutkimuksia on tehty logistisina regressioanalyysinä ja lineaarisina regressioanalyysinä. Vapaaehtoista tilintarkastusta on sinänsä helppo tutkia ongelmana, jossa tilintarkastus on suoritettu tai sitä ei ole suoritettu. Tilintarkastuksen laajuutta tai lisäpalveluita ei oteta näissä tutkimuksissa huomioon.

Tässä tutkielmassa keskityttiin aiempien tutkimusten tapaan tutkimaan vapaaehtoista tilintarkastusta asteikolla 0 tai 1. Vapaaehtoinen tilintarkastus on suoritettu tai sitä ei ole suoritettu. Aineisto koostui 1830 yrityksestä, joista 85,9 % oli tilintarkastettuja. Aineisto oli painottunut paljon tilintarkastettujen yritysten mukaan, joka vaikutti muun muassa kysynnän odotusarvon tulokseen. Aineistoa voitiin kuitenkin käyttää hyväksi arvioitaessa selittävien tekijöiden vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään. Selittävät tekijät tutkielmassa olivat liikevaihto, taseen loppusumma, rahoituskustannukset ja omavaraisuusaste. Näitä tekijöitä on käytetty myös aiemmissä tutkimuksissa, jotka olivat myös inspiraatioina tälle tutkielmalle.

Aiemmissä tutkimuksissa yrityksen koon on nähty olevan yksi selkein tekijä, joka selittää vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntää. Samaan lopputulokseen päädyttiin myös tässä pro gradu –työssä. Vapaaehtoista tilintarkastusta on tutkittu paljon Isossa-Britanniassa ja myös Suomessa, joten tulosten vertaaminen Suomessa tehtyihin tutkimuksiin on ainakin perusteltua. Ison-Britannian tuloksiin vertaaminen on jokseenkin epävarmempaa, koska siellä vapaaehtoisen tilintarkastuksen rajat ovat hyvin erilaiset ja vapaaehtoisuus koskettaa paljon suurempia yrityksiä. Ruotsissa saadut tulokset ovat hyvä verrokki Suomeen, koska siellä vapaaehtoisuuden rajat ovat hyvin samanlaiset. Ruotsin yrityskulttuuri ja yritysten jakauma on myös lähellä Suomea. Virosta tuloksia ei valitettavasti ole saatavilla, mutta myös eteläiseen naapuriimme olisi luonnollista verrata. Virossa on käytössä myös kevennetympi tilintarkastuksen omainen toimenpide, joka ei kuitenkaan ole virallinen tilintarkastus. Tällaisen toimeksiannon tuloksia olisi hyvä tarkastella jatkossa myös sen kannalta sopisiko kyseinen kevyempi malli myös Suomeen.

Rahoituskustannusten ja omavaraisuuden vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään tässä tutkielmassa ei pystytty osoittamaan täysin luotettavasti. Vaikka rahoituskustannusten osalta tulokset olivat suuntaa antavia ei niistä voida tehdä aukottomia johtopäätöksiä. Omavaraisuusaste jäi tilastollisesti niin merkityksettömäksi, että sen vaikutuksista ei tulosten valossa voi tehdä ollenkaan johtopäätöksiä. Aiemmissä tutkimuksissa rahoituskustannusten on huomattu olevan pienemmät tilintarkastetulla yrityksellä, joten tämän tutkielman tuloksien suuntaa antavuus on yhtenäinen aiempien tutkimuksien kanssa.

Tämä pro gradu –työ on kirjoitettu keväällä 2018. Tällä hetkellä keskusteluissa on tilintarkastusrajojen nostaminen vastaamaan nykyisiä mikroyritysrajoja. Tämän muutoksen vaikutuksista ei olla täysin varmoja muun muassa harmaan talouden osalta. Tilintarkastajien pelkona on luonnollisesti se, että asiakkaiden määrä vähenee. Jatkotutkimusideoita voisi olla tilintarkastuksen vaikutukset harmaan talouden torjunnassa ja kattavampi tutkimus vapaaehtoisen tilintarkastuksen todellisesta kysynnästä Suomessa.

Tilintarkastusta on tutkittu paljon ja tutkimukset ovat kysynnän osalta keskittyneet yleensä samoihin tekijöihin. Tulevaisuudessa olisi hyvä keskittyä myös enemmän laadullisten tekijöiden vaikutuksiin. On huomattu, että laadullisilla tekijöillä voi olla suurempi vaikutus kysyntään kuin esimerkiksi tilintarkastuspalveluiden hinnalla. Tulevaisuudessa tilintarkastuksen rajat tulevat mahdollisesti nousemaan, jonka seurauksena varsinkin monet pienemmät tilintarkastajat joutuvat kovemmalle kilpailulle, kun asiakkaiden määrä vähenee. Suomessa ylivoimaisesti suurin osa yrityksistä on mikroyrityksiä, joista suurimman osan ei tarvitse suorittaa tilintarkastusta. Jos tilintarkastusrajat tulevaisuudessa nousevat nykyisten mikroyritysrajojen tasolle, menettää moni tilintarkastaja nykyisiä pakollisia toimeksiantoja. Tällöin laadulliset tekijät tulevat olemaan tärkeä kilpailutekijä toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi. Rajojen nostosta huolestuneet ovat myös esittäneet, että nykyiset rajat torjuvat hyvin harmaata taloutta ja niiden poistuessa harmaa talous mahdollisesti lisääntyisi. Tämä aspekti voisi olla myös tulevaisuudessa tutkimuksien keskiössä; kuinka paljon tilintarkastus torjuu harmaata taloutta. Myös toimialakohtaisempi näkemys asiaan voisi olla yksi tapa suorittaa laadukkaita tutkimuksia. Erityisesti tutkittaessa harmaata taloutta tilintarkastuksen näkökulmasta, voisi jatkossa keskittyä sellaisiin toimialoihin, joilla harmaata taloutta esiintyy eniten. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntätutkimuksissa voisi myös selvittää enemmän, millaisilla aloilla kysyntää on ja millä toimialoilla hyödytään eniten vapaaehtoisista tilintarkastuksista.

LÄHDELUETTELO

- Aakala, Heidi (2006). Tilintarkastuksen arvo pienyritykselle – Yritysjohdon näkökulma. *Tilintarkastus – Revision* 5/2006, 18-25.
- Alakare, Sanna, Hannu T. Koskinen, Mikko Reinikainen, Riitta Sedig & Anna-Maija Simola (2008). *Uusi tilintarkastuslaki – Säännöksistä käytäntöön*. Helsinki: KHT-Media Oy. 240 s. ISBN 978-952-218-019-3.
- Alakare, Sanna & Marja-Leena Rinkineva (2006). Pienten yritysten tilintarkastus muutoksen kourissa. *Tilisanomat* 6/2016, 25-27.
- Beardsley, Erik L., Dennis R. Lassila & Thomas C. Omer (2017). *How Do Audit Offices Respond to Audit Fee Pressure? Evidence of Increased Focus on Nonaudit Services and Their Impact on Audit Quality*. Lincoln, USA: University of Nebraska, 2017.
 Saatavana Internetistä: <URL:
<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=893002127097027114065112067114012086117078019060066055110021094103024084069020102068013121004003017116060024098002068064102113116082071048061023017097089085119113093038060013113089001085027112006097126097064091121001121068117125109108121121104082029093&EXT=pdf>>.
- Becker, Connie L., Mark L. Defond, James Jiambalvo & K.R. Subramanyam (1998). The Effect of Audit Quality on Earnings Management. *Contemporary Accounting Research* 15: 1, 1-24.
- Blackwell, David W., Thomas R. Noland & Drew B. Winters (1998). The Value of Audit Assurance: Evidence from Loan Pricing. *Journal of Accounting Research* 36: 1, 57-70.
- Chua, Jess H., James J. Chrisman & Pramodita Sharma (2003). Succession and Nonsuccession Concerns of Family Firms and Agency Relationship with Nonfamily Managers. *Family Business Review* 16: 2, 89-108.

- Collis, Jill (2007). *Progress towards harmonization of audit exemption in the EU and the case of the UK*. 30th Annual Congress of the European Accounting Association (EAA). Julkaisematon [siteerattu 22.11.2016]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://eprints.kingston.ac.uk/3288/>>.
- Collis, Jill (2010). Audit Exemption and the Demand for Voluntary Audit: A Comparative Study of the UK and Denmark. *International Journal Of Auditing* 14: 2, 211-231.
- Collis, Jill (2012) Determinants of voluntary audit and voluntary full accounts in micro- and non-micro small companies in the UK. *Accounting and Business Research* 42: 4, 441-468.
- Corbetta, Guido & Carlo Salvato (2004). Self-Serving or Self-Actualizing? Models of Man and Agency Costs in Different Types of Family Firms: A Commentary on "Comparing the Agency Costs of Family and Non-Family Firms: Conceptual Issues and Exploratory Evidence". *Entrepreneurship – Theory and Practice* 28: 4, 355-362.
- Cosserat, Graham W. (2004). *Modern Auditing*. 2. painos. Chichester: John Wiley & Sonss Ltd. 681 s. ISBN 0-470-86322-6
- Davies, John (2004a). Audit exemption: the sky's the limit? *Credit Management* May, 36-37.
- Davies, John (2004b). Audit exemption: freedom or danger? *Metalworking Production* 5, 10-13.
- DeAngelo, Linda Elisabeth (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics* 3: 3, 183-199.
- Dedman, Elisabeth & Asad Kausar (2012). The impact of voluntary audit on credit ratings: evidence from UK private firms. *Accounting and Business Research* 42: 4, 397-418.

- Dedman, Elisabeth, Asad Kausar & Clive Lennox (2014). The Demand for Audit in Private Firms: Recent Large-Sample Evidence from the UK. *European Accounting Review* 23: 1, 1-23.
- Eisenhardt, Kathleen M. (1989). Agency Theory: An Assessment and Review. *Academy of Management Review* 14: 1, 57-74.
- Ellul, Andrew, Levent Guntay & Ugur Lel (2007). External Governance and Debt Agency Costs of Family Firms. *International Finance Discussion Papers* 908, 58 s.
- Ettredge, Michael, Elizabeth Emeigh Fuerherm & Chan Li (2014). Fee pressure and audit quality. *Accounting, Organizations and Society* 39: 4, 247-263.
- Euroopan komissio (2012). Evaluation of the SME definition. Siteerattu 31.10.2016 Saatavana Internetistä: <URL: <http://bookshop.europa.eu/en/evaluation-of-the-sme-definition-pbNB0214126/?pgid=GSPefJMEtXBSR0dT6jbGakZD00009idCAMex;sid=nu4pTg7OuCYpW1bZzBe36WzrPC1VHqwN4r4=?CatalogCategoryID=2QcKABstE4IAAAEjwJAY4e5L>>.
- Federation Of European Accountants (2016). Audit exemption thresholds in Europe – Update after the transposition of the Accounting Directive. *Federation Of European Accountants Information Paper* [online] 23.05.2016 [siteerattu 31.10.2016]. Saatavana Internetistä: <URL: http://www.fee.be/images/publications/auditing/1605_Audit_exemption_thresholds_update.pdf>.
- Fontaine, Richard, Soumaya Ben Letaifa & David Herda (2013). An Interview Study to Understand the Reasons Clients Change Audit Firms and the Client's Perceived Value of the Audit Service. *Current Issues of Auditing* 7: 1, A1-A14.
- Francis, Jere R. (2004). What do we know about audit quality? *The British Accounting Review* 36: 4, 345-368.

- Ghosh, Alope & Doocheol Moon (2005). Auditor Tenure and Perceptions of Audit Quality. *The Accounting Review* 80: 2, 585-612.
- Gist, Willie E. (1995). A Test of Audit Pricing in the Small-Client Segment: A Comment. *Journal of Accounting, Auditing & Finance* 10: 2, 223-233.
- Hameed, Naseer Ahmad & Catherine Nilsson (2017). *Which small firm manager will opt out of having a voluntary audit in Sweden* [online]. Uumaja, Ruotsi: Umeå School of Business and Economics, 2017. Saatavana Internetistä: <URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1113181/FULLTEXT01.pdf>>.
- Horsmanheimo, Pasi, Timo Kaisanlahti & Maj-Lis Steiner (2007). *Tilintarkastuslaki – Kommentaari*. Juva: WS Bookwell Oy. 533 s. ISBN 978-951-0-29548-9.
- Horsmanheimo, Pasi & Maj-Lis Steiner (2008). *Tilintarkastus – Asiakkaan opas*. 3. painos. Juva: WS Bookwell Oy. 606 s. ISBN 978-951-0-33178-1.
- Huguet, David & Juan L. Gandía (2015). Audit and earnings management in Spanish SMEs. *BRQ Business Research Quarterly* 19: 3, 171-187.
- Ismail, Wan Adibah Wan & Khairul Anuar Kamarudin (2012). Family Firms and Audit Risks: The Role of Audit Committee Financial Expertise. *IEEE Symposium on Business, Engineering and Industrial Applications*, 263-267.
- Jackson, Andrew B., Michael Moldrich & Peter Roebuck (2008). Mandatory audit firm rotation and audit quality. *Managerial Auditing Journal* 23: 5, 420-437.
- Jensen, Michael C. & William H. Meckling (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics* 3: 4, 305-360.
- Johnson, Van E., Inder K. Khurana & J. Kenneth Reynolds (2002). Audit-Firm Tenure and the Quality of Financial Reports. *Contemporary Accounting Research* 19: 4, 637-660.

- Kamarudin, Norashikin & Zubaidah Zainal Abidin (2012). Audit exemption among SMEs in Malaysia. *Asian Review of Accounting* 20: 2, 152-162.
- Karjalainen, Jukka (2011). Audit Quality and Cost of Debt Capital for Private Firms: Evidence from Finland. *International Journal of Auditing* 15: 1, 88-108.
- Kauppalehti [online] (2018). Jos ehdotus toteutuu, mikroyritykset voivat kuopata tilintarkastajat. 21.1.2018 [siteerattu 14.4.2018]. Saatavana Internetistä: <URL: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/jos-ehdotus-toteutuu--mikroyritykset-voivat-kuopata-tilintarkastajat/zeJkD4Vz>>.
- Kausar, Asad, Nemit Shroff & Hal White (2016). Real effects of the audit choice. *Journal of Accounting and Economics* 62: 1, 157-181.
- Kim, Hakwoon, Hyoik Lee & Jong Eun Lee (2015). Mandatory Audit Firm Rotation And Audit Quality. *The Journal of Applied Business Research* 31: 3, 1089-1106.
- Kim, Jeong-Bon, Dan A. Simunic, Michael T. Stein & Cheong H. Yi (2011). Voluntary Audits and the Cost of Debt Capital for Privately Held Firms: Korean Evidence. *Contemporary Accounting Research* 28: 2, 585-615.
- Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.
- KHT-yhdistys (2009). *Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2009*. Helsinki: KHT-Media Oy. 1012 s. ISBN 978-952-218-029-2.
- Knechel, Robert W., Lasse Niemi & Stefan Sundgren (2008). Determinants of Auditor Choice: Evidence from a Small Client Market. *International Journal of Auditing* 12: 1, 65-88.
- Lennox, Clive (2005). Management Ownership and Audit Firm Size. *Contemporary Accounting Research* 22: 1, 205-227.

- Metsämuuronen, Jari (2002). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. 1. painos
Sri Lankan: International Methelp Ky. 789 s. ISBN 952-5372-12-X
- Mustapha, Mazlina, Chia Hoh Yaen & Hashanah Ismail (2015). *Agency Theory And Demand For Audit By Small Businesses*. Selangor: Malaysia. University of Putra Malaysia 2015. Saatavilla Internetistä: <URL: <https://sainshumanika.utm.my/index.php/sainshumanika/article/view/633>>.
- Niemi, Lasse (2004). Auditor size and audit pricing: evidence from small audit firms. *European Accounting Review* 13: 3, 541-560.
- Niemi, Lasse, Juha Kinnunen, Hannu Ojala & Pontus Troberg (2012). Drivers of voluntary audit in Finland: to be or not to be audited? *Accounting and Business Research* 42: 2, 169-196.
- Nikkinen, Jussi & Petri Sahlström (2004). Does Agency Theory Provide a General Framework for Audit Pricing. *International Journal of Auditing* 8: 3, 253-262.
- Niskanen, Mervi, Jukka Karjalainen & Jyrki Niskanen (2010). The Role of Auditing in Small Private Family Firms: Is It About Quality and Credibility? *Family Business Review* 23: 3, 230-245.
- Ojala, Hannu, Mervi Niskanen, Jill Collis & Kati Pajunen (2014). Audit quality and decision-making in small companies. *Managerial Auditing Journal* 29: 9, 800-817.
- Ojala, Hannu, Hill Collis, Juha Kinnunen, Lasse Niemi & Pontus Troberg (2016). The Demand for Voluntary Audit in Micro-Companies: Evidence from Finland. *International Journal of Auditing* 20: 3, 267-277.
- Patentti- ja rekisterihallitus (2016). *Tilintarkastusalan markkinaseurantaporotti 2015* [online]. Helsinki: Patentti- rekisterihallituksen tilintarkastusvalvonta. Saatavilla Internetistä: <URL: https://www.prh.fi/stc/attachments/tilintarkastusvalvonta/Market_monitoring_yhteenvedoraportti.pdf>.

- Power, Michael (1997). *The Audit Society – Rituals of Verification*. Oxford: Oxford University Press. 183 s. ISBN 0-19-829603-7.
- Rehn, Joakim (2005). Pk-yhtiöiden tilintarkastus – Missä mennään – Mitä on tulossa? *Tilintarkastus – Revision* 2005: 4, 18-22.
- Riistama, Veijo (1999). *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö*. 2. painos. Juva: WSOY. 503 s. ISBN 951-0-22817-6.
- Salleh, Arfah, Raduan Che Rose, Naresh Kumar & Shuhaimi Jaafar (2008). External Auditors' Viewpoint on Audit Exemption of Small Companies in Malaysia. *ICFAI Journal of Audit Practice* 5: 4, 22-34.
- Samelson, Donald, Suzanne Lowensohn & Laurence E. Johnson (2006). The Determinants of Perceived Audit Quality and Auditee Satisfaction in Local Government. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management* 18: 2, 139-166.
- Schulze, William S., Michael H. Lubatkin, Richard N. Dino & Ann K. Buchholtz (2001). Agency Relationships in Family Firms: Theory and Evidence. *Organization Science* 12: 2, 99-116.
- Simunic, Dan A. (1980). The Pricing of Audit Services: Theory and Evidence. *Journal of Accounting Research* 18: 1, 161-190.
- Sundgren, Stefan (1998). Auditor choices and auditor reporting practices: evidence from Finnish small firms. *The European Accounting Review* 7: 3, 441-465.
- Sundgren, Stefan & Tobias Svanström (2013). Audit office size, audit quality and audit pricing: evidence from small- and medium-sized enterprises. *Accounting and Business Research* 43: 1, 31-55.

Suomen tilintarkastajat ry (2015). *Uusi tilintarkastuslaki voimaan 1.1.2016* [online]. Helsinki: Suomen tilintarkastajat ry [siteerattu 8.11.2016]. Saatavana Internetistä: <URL:<http://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/talouden-ammattilaiset/uusi-tilintarkastuslaki-voimaan-1.1.2016>>.

Tabone, Norbert & Peter J. Baldacchino (2003). The statutory audit of owner-managed companies in Malta. *Managerial Auditing Journal* 18: 5, 387-398.

Tilintarkastuslaki 1141/2015.

Työ- ja elinkeinoministeriö [online] (2018). Norminpurku työ- ja elinkeinoministeriössä [siteerattu 14.4.2018]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://tem.fi/norminpurku>>.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018b). *Työryhmän muistio tilintarkastulain määräytyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä* [online]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavana Internetistä: <URL: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160475/TEMjul_1_2_018_Tilintarkastus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Van Caneghen, Tom (2010). Audit pricing and the Big4 fee premium: evidence from Belgium. *Managerial Auditing Journal* 25: 2, 122-139.

Villalonga, Belen & Raphael Amit (2006). How do family ownership, control and management affect firm value? *Journal of Financial Economics* 80: 2, 385-417.

Watts, Ross L. & Jerold L. Zimmerman (1983). Agency Problems, Auditing, and the Theory of the Firm: Some Evidence. *Journal of Law & Economics* 26: 3, 613-633.

Weber, Max (1968). *Economy and Society: an Outline of Interpretive Sociology*, 1. Vol. 1. Berkeley: University of California Press. 640 s. ISBN 0-520-02824-4.

Weik, Andreas, Brigitte Eierle & Hannu Ojala (2018). *What Drives Voluntary Audit Adoption in Small German Companies?* 44 s. Julkaisematon [siteerattu 14.4.2018].

Saatavana

Internetistä:

<URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2916688>.